

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Markéta Földešová

Zvláštnosti výslechu dětí

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jiří Krupička, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 11. ledna 2017

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11. ledna 2017

Markéta Földešová

Děkuji panu JUDr. Jiřímu Krupičkovi, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce, za cenné připomínky a účinnou pomoc při jejím zpracování.

Obsah

Úvod	6
1. Obecně teoretická východiska	8
1.1. Výslech dítěte jako interdisciplinární fenomén	8
1.2. Vymezení základních pojmů.....	11
1.2.1. Dítě.....	11
1.2.2. Výslech a výpověď.....	13
1.3. Procesní postavení vyslýchaného dítěte	17
2. Psychologické zvláštnosti výslechu dětí.....	20
2.1. Specifika dětské psychiky.....	20
2.1.1. Vnímání	21
2.1.2. Představitost a fantazie	22
2.1.3. Paměť.....	22
2.1.4. Řeč.....	23
2.2. Faktory ovlivňující dětskou výpověď a související rizika	23
2.2.1. Sugestibilita.....	23
2.2.2. Eidetismus	24
2.2.3. Pokládání uzavřených otázek.....	24
2.2.4. Vnější prostředí a atmosféra výslechu	25
2.2.5. Osoba vyslýchajícího	25
3. Platná právní úprava zvláštností výslechu dětí	27
3.1. Výslech dětského svědka za podmínek § 102 Trestního řádu	27
3.1.1. Šetrnost vedení a neopakování výslechu.....	27
3.1.2. Přibrané osoby	29
3.1.3. Očekávané změny v právní úpravě	31
3.2. Výslech dětského svědka jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon.....	31
3.3. Výslech obviněného mladistvého dle ZSVM	33
3.4. Výslech dětské oběti a právo na ochranu před sekundární viktimizací.....	35
4. Dětská výpověď a její věrohodnost.....	39
4.1. Fáze utváření výpovědi	39
4.2. Věrohodnost výpovědi	42
4.2.1. Posuzování věrohodnosti výpovědi	43
4.2.2. Věrohodnost výpovědi dítěte.....	44

5. Postup a taktika při výslechu dítěte.....	46
5.1. Příprava výslechu	46
5.2. Taktika výslechu	48
5.3. Průběh výslechu	49
5.3.1. Úvodní stádium	49
5.3.2. Monolog	51
5.3.3. Dialog	52
5.4. Typické výslechové situace a taktika jejich řešení	53
5.4.1. Taktika psychologického působení k překonání zdánlivě zapomenutého.....	53
5.4.2. Psychologické působení na lživě vypovídajícího	54
5.4.3. K problematice psychologického ovlivňování a donucování	55
5.5. Provedení výslechu ve speciální výslechové místnosti	57
5.5.1. Speciální pomůcky.....	62
5.6. Provedení výslechu prostřednictvím videokonferenčního zařízení	64
5.7. Dokumentace výslechu	66
6. Vybrané kazuistiky.....	69
6.1. Výslech desetileté poškozené	69
6.2. Výslech devítileté poškozené.....	71
6.3. Opakovaný výslech čtrnáctiletého pachatele činu jinak trestného	72
Závěr	75
Použité prameny a literatura	79
Seznam zkratk	90
Shrnutí	91
Summary.....	92

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá výslechem dětí v trestním řízení, který oproti výslechu dospělých osob vykazuje značná specifika. Ta jsou způsobena především odlišnostmi v dětské psychice a projevují se ve specifických nárocích na provedení konkrétního výslechu.

Výslech je tradičním a nejvýznamnějším důkazním prostředkem využívaným v trestním řízení, který napomáhá k úspěšnému usvědčení většiny pachatelů trestných činů. Tento druh důkazního prostředku je však značně ovlivňován subjektivními prvky na straně vyslychané, ale i vyslychající osoby. Zmíněná subjektivita je pak ještě více projevována v případě vyslychaných dětí. Jejich výpověď je ovlivněna úrovní jejich rozumového vývoje, jejich aktuálním psychickým stavem (často způsobeným prožitky v souvislosti se spáchaným trestným činem) i přístupem vyslychajícího. To vše se může značně negativně odrazit na věrohodnosti jejich výpovědi. Neopomenutelný vliv má také prostředí, ve kterém výslech probíhá. I výslech dětí je však často nenahraditelný pro úspěšné naplnění cílů trestního řízení. Dítě jakékoliv věkové kategorie může být v dané situaci jedinou osobou, která může poskytnout usvědčující důkaz proti obviněnému. Nejčastějšími případy, při kterých dochází k výslechu dětí, jsou násilné či sexuální trestné činy, trestné činy zanedbání povinné výživy a ohrožování výchovy dítěte, přičemž dítě v nich může figurovat v postavení oběti, resp. poškozeného nebo svědka (typicky v případech domácího násilí). Do kategorie dětských výslechů řadíme také výslechy osob mladších osmnácti let, které se dopouštějí protiprávních jednání v podobě provinění nebo činu jinak trestného. Tyto výslechy však o něco více připomínají výslechy dospělých osob a řídí se mírně odlišnými pravidly. Vzhledem k významu dětských výpovědí a závažnosti trestných činů, k jejichž objasnění tyto výpovědi zpravidla přispívají, je nesmírně důležité nalézat vhodná řešení k překonávání překážek souvisejících s dětskými výslechy.

Na překonávání těchto překážek se podílí poznatky hned několika vědních oborů, neboť dětský výslech je složitým procesem ovlivněným řadou různých faktorů. Jejich jednotným cílem by však vždy mělo být dosáhnout takového průběhu výslechu, který je pro dítě bezpečný, citlivý, co nejméně nepříjemný a zabraňující druhotným

újmám v dětské psychice. Zároveň by však měl být způsobilý poskytnout věrohodnou výpověď použitelnou jako platný důkaz v trestním řízení.

Cílem této práce je zejména poskytnout základní charakteristiku odlišností dětských výslechů oproti výslechům dospělých osob, jak samo téma napovídá, a to v rámci jejich kategorizace dle procesního postavení. Jejím obsahem by měl být také popis specifických nároků a možností praktického provedení výslechu a některé více či méně používané technické prostředky a pomůcky. Výklad bude zaměřen především na výslechy osob mladších 18 let v postavení svědků. Ke komplexnímu uchycení tématu však nelze opomenout také výslechy dětských pachatelů trestné činnosti dle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže, proto o nich tato práce bude také krátce pojednávat. Nicméně vzhledem k jejímu rozsahu nelze tuto oblast popsat vyčerpávajícím způsobem. Dále budou zohledněna i poměrně nová ustanovení Zákona o obětech trestných činů, především v souvislosti s právem na ochranu obětí před druhotnou újmou.

Vzhledem k interdisciplinaritě tématu výslechu dětí, považuji za vhodné již v první části práce nastínit pohled jednotlivých vědních oborů na toto téma. Nezbytnou součástí je vymezení základních použitých pojmů, především pojmu dítěte, výslechu a výpovědi. Následovat bude charakteristika možného procesního postavení dítěte, neboť toto výrazně ovlivňuje nároky na provedení výslechu. K pochopení potřeby stanovit odchylky pro výslech dětí, je nutné alespoň krátce zmínit psychologické poznatky o zvláštích v psychice dětí, jejím vývoji a konkrétních psychických faktorech, které je při výslechu nutné zohledňovat. Vzhledem k tomu, že se tématem výslechu dětí zabývá již řada prací z neprávnických vědních oborů, bude další část této práce zaměřena především na platnou právní úpravu poskytující nezbytně dodržovaný rámec výslechu dětí, případně její chystané úpravy. Následující část bude zahrnovat právní a kriminalistické poznatky o průběhu a taktice výslechu dětí. Na tomto místě by měly být také zařazeny specifické způsoby provedení výslechu, jako je výslech ve speciální výslechové místnosti s využitím demonstračních pomůcek nebo výslech pomocí videokonferenčního zařízení. V závěru bude práce pojednávat o procesu utváření dětské výpovědi a posuzování její věrohodnosti, tedy velmi významnému momentu pro využití dětské výpovědi jako důkazu v trestním řízení. K ilustraci poskytnutého teoretického výkladu bude zařazeno také několik skutečných případů z praxe.

1. Obecně teoretická východiska

1.1. Výslech dítěte jako interdisciplinární fenomén

Výslech poskytuje zpravidla velmi významné až zásadní důkazy pro trestní řízení, bez kterých by často nebylo možné pachatele usvědčit. V nejvšeobecnějším významu chápeme výslech jako právně regulovaný proces získávání, zpracování, hodnocení a dokumentování právně významných informací z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslychaných osob.¹ Obecným cílem výslechu je získání úplné a pravdivé výpovědi (vysvětlení) v zájmu zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, pro potřeby trestního řízení nebo plnění dalších úloh Policie České republiky.²

Na výslech můžeme nahlížet jako na **procesní úkon** a mimořádně významný důkazní prostředek (z pohledu trestního práva), jako na **metodu kriminalistické taktiky** (z pohledu kriminalistiky), nebo jako na specifickou **formu sociálního styku** (z pohledu forenzní psychologie). Do výslechu částečně zasahuje také kriminologie, konkrétně v podobě viktimologických poznatků a doporučení pro šetrné zacházení s oběťmi trestných činů.

Aby mohly být důkazy získané prostřednictvím výslechu přípustné pro řízení před soudem, je nutné, aby byl výslech jako takový regulován právem, a to zejména s ohledem na dodržování základních lidských práv a svobod. Trestní právo procesní spolu s normami ústavního pořádku a mezinárodními normami poskytuje základní právní rámec výslechu a uvádí jeho základní zásady. Veškeré tyto normy ve svém souhrnu stanovují důvody získávání výpovědi, subjekty oprávněné k jejímu získávání, jejich práva a povinnosti a práva a povinnosti vyslychaných osob. Ustanovení zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TŘ“ nebo také „Trestní řád“) jsou pro postup výslechu závazná a určují základní náležitosti, které musí jednotlivé druhy výslechů splňovat.

¹ Obdobně MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk, SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 327.

² KONRÁD, Zdeněk, PORADA, Viktor, STRAUS, Jiří, SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015, s. 59.

V pojetí **trestního práva procesního** je výslech jedním z důkazních prostředků, směřujícím k získání výpovědi obviněného nebo svědka před orgánem činným v trestním řízení, jejíž obsah se zaznamenává do protokolu³. Vyslýchaná osoba je zde nositelem práv a povinností vyplývajících z jejího procesního postavení, resp. z jejího vztahu k vyšetřovanému skutku. Z tohoto pohledu rozlišujeme zásadně mezi výslechem obviněného, příp. obžalovaného a výslechem svědka. Zatímco obviněný a obžalovaný jsou stranou v procesu a možným předmětem budoucího výkonu trestu, svědek na výsledku zpravidla osobní zájem nemá. Výslech obviněného tedy plní dvojí funkci (důkazní prostředek a zároveň prostředek vlastní obhajoby obviněného)⁴ a z toho důvodu je upraven způsobem odlišným od výslechu svědka. O odlišnostech vypovídá i systematické oddělení zmíněných druhů výslechů v Trestním řádu. Trestní řád neobsahuje zvláštní ustanovení o výslechu poškozeného, na jeho výslech se užijí ustanovení upravující výslech svědka. Výpověď poškozeného má totiž důkazní charakter svědecké výpovědi a zvláštní úprava proto není nutná.

Z kriminalistického pohledu rozumíme výslechem „*kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslýchaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslýchaného a vyslýchajícího*“.⁵ Výslech je tedy metodou získávání výpovědi. Výpovědi pak rozumíme verbální či nonverbální sdělení jako výsledek dekodování paměťových stop ve vědomí člověka. Tato paměťová stopa je nositelem informace, odrazu objektivní reality a je zformována v příčinné souvislosti s kriminalisticky významnou událostí. Nositel paměťové stopy získal informace v ní uložené svými vlastními smysly, zpravidla zrakem a sluchem. Člověk, který je tímto nositelem, je jediný, kdo v paměťové stopě uloženou informaci může dekodovat. Slouží mu k tomu psychické procesy úrovně znovupoznání nebo reprodukce.⁶ Výpověď můžeme v kriminalistice definovat jako „*sdělení vyslýchané osoby, učiněné z důvodů stanovených zákonem před zákonem pověřeným subjektem v průběhu výslechu a zadokumentované podle příslušných*

³ HENDRYCH, Dušan, BĚLINA, Miroslav, FIALA, Josef, ŠÁMAL, Pavel, ŠTURMA, Pavel, ŠTENGLOVÁ, Ivana, KARFÍKOVÁ, Marie. *Právní slovník*. 3.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

⁴ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 404.

⁵ MUSIL a kol. *Kriminalistika*, op. cit. s. 327.

⁶ KONRÁD a kol. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*, op. cit. s. 59.

právních předpisů“.⁷ Jak už bylo zmíněno, získání úplné a věrohodné výpovědi je základním cílem výslechu. Jeho úlohou tudíž není a nemělo by být získání doznání obviněného nebo jeho usvědčení. Taktické postupy a praktická doporučení za účelem získání právně i kriminalisticky relevantních informací vypracovává tzv. kriminalistická taktika. Jedná se o neoddělitelnou součást kriminalistické vědy, která se zabývá zkoumáním zákonitostí vzniku, trvání, zániku a využívání paměťových stop. Společně s kriminalistickou technikou tvoří obecnou část kriminalistické vědy.⁸ Můžeme shrnout, že výslech je z kriminalistického pohledu metodou, pomocí níž se získávají informace uložené v paměti vyslýchané osoby, které se transformují ve formě výpovědi do kriminalisticky použitelné podoby.

Na kriminalistické pojetí výslechu navazuje **forezní psychologie**, která poznává a rozvíjí psychologickou stránku výslechu. Z jejího pohledu představuje výslech „*aktuálně probíhající interakci vyslychajícího s vyslychaným ve specifických podmínkách výslechové situace*“⁹ a „*intrapsychický proces utváření výpovědi, která je produktem této interakce*“.¹⁰ Zatímco právo reguluje vztahy mezi lidmi ve společnosti vymezením norem chování a vytyčením sankcí za jejich překročení, psychologie se zaměřuje na poznávání lidského chování a jeho příčin. Její konstatování neobsahují hodnotící aspekty podobné právnímu či morálnímu soudu. Základními problémovými okruhy, jimiž se zabývá forezní psychologie, jsou zejména osobnost účastníků procesních stran (jedince právo prosazujícího a jedince právu podléhajícího) a jejich vzájemná interakce.¹¹ Hlavním smyslem využití forezní psychologie při výslechu je porozumění psychickým jevům, které se odehrávají ve vědomí účastníků výslechu a determinují jejich chování. Dále jsou její poznatky, metody a postupy využívány k regulaci výslechové interakce, aby bylo dosaženo cílů výslechu. Výsledky výzkumů potvrzují, že „*za efektivní možno výslech považovat tehdy, když kromě kvantitativního hlediska, reprezentovaného množstvím právně a kriminalisticky relevantních informací získaných a vykonaných v souladu s požadavky příslušných ustanovení trestního řádu a doporučení kriminalistiky je akceptována i psychologická, tedy kvalitativní stránka*

⁷ Ibid. s. 60.

⁸ Ibid. s. 15.

⁹ SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 23.

¹⁰ Ibid.

¹¹ *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. Edice učebnic právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, s. 77.

výslechu, představovaná mírou sociální satisfakce účastníků výslechové interakce, jinak řečeno mírou nepřítomnosti negativních pocitů u účastníků výslechové interakce“.¹²

Navázání a rozvíjení psychologického kontaktu při výslechu je jedním z klíčových sociálně- psychologických fenoménů výslechové interakce.

V případě výslechu dětí, je psychologický aspekt působení vyslychajícího na vyslychaného ještě více zdůrazněn. Zvláštnosti dětí od dospělých spočívají v zásadě v tom, že při jejich výslechu musíme brát v úvahu nejen jejich chronologický věk, ale i stupeň duševního a tělesného vývoje, přihlížet k nerovnoměrnostem vývoje jednotlivých složek osobnosti, k nevyváženosti a celkové nehotovosti organismu. Zejména u menších dětí se doporučuje účast znalce (psychologa či pediatra) při výslechu.¹³

Jak bylo naznačeno výše, na výslech je možno nahlížet několika způsoby, z nichž každý má svůj význam a nelze jej od ostatních zcela oddělit. Dohromady vytváří právní a taktický rámec provádění výslechu, který je usměrňován a rozvíjen psychologickými postupy. Z toho důvodu se budou poznatky jednotlivých věd v průběhu dalšího výkladu o výslechu dětí prolínat a doplňovat.

1.2. Vymezení základních pojmů

1.2.1. Dítě

Vzhledem k tomu, že bude následující výklad zaměřen na výslech dětí, je nutné si nejprve alespoň základně vymežit pojem dítěte a další úzce související a navazující pojmy. V trestněprávní i kriminologické literatuře nalezneme pojmů vymežujících období dětství a dospívání více, přičemž zahrnují různá věková období a jsou užívány v odlišných věcných souvislostech různě. Některé pojmy jsou definovány zákony, jiné mezinárodními dokumenty, některé výslovně upraveny nejsou. Jedná se zejména o pojmy nezletilý, mladistvý, mládež, dítě mladší patnácti let a mladý dospělý.

Za nejobecnější považuji v rámci vnitrostátního práva úpravu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“), který ve svém § 30 nadepsaném „zletilost“ hovoří jednak o nabytí zletilosti, jednak upravuje nabytí svéprávnosti fyzické osoby. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku a plně svéprávným se

¹² SPURNÝ. *Psychologie výslechu*, op. cit. s. 14.

¹³ *Základy soudní psychiatrie a psychologie*, op. cit. s. 77.

člověk stává zletilostí. Námi vymezovanému pojmu dítě zde tedy odpovídá pojem nezletilého, tím je fyzická osoba, která dosud nedovršila osmnáctého roku věku.

Významnější pro účely této práce však bude definice dítěte obsažená v § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“ nebo také „Trestní zákoník“). **Dítětem** se podle tohoto ustanovení rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak. Trestní zákon stanoví jinak v případě, kdy má zájem na zvýšené ochraně nejmladších dětí. U konkrétních trestných činů rozlišuje dvě věkové kategorie: dítě mladší patnácti let a dítě, jímž se myslí dítě mladší osmnácti let.¹⁴ Obdobnou definici přináší také Úmluva o právech dítěte přijatá Valným shromážděním OSN dne 20.11.1989, a to hned v úvodním článku 1 (v české Sbírce zákonů: Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte).

Dalším právním předpisem upravujícím uvedené pojmy je zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSVM“ nebo také „Zákon o soudnictví ve věcech mládeže“). V § 2 odst. 1 ZSVM jsou definovány pojmy mládež, dítě mladší patnácti let a mladistvý. **Mládeží** dle tohoto ustanovení rozumíme souhrnný pojem pro děti a mladistvé. **Dítětem mladším patnácti let** je ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku. **Mladistvým** je poté ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. Řízení ve věcech mladistvých upravuje ZSVM v Části první, Hlavě II., Dílu 7. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let probíhá v souladu s ustanoveními Hlavy III. ZSVM.

Pro úplnost je dle mého názoru vhodné dodat, že o dětech pojednává také zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOTČ“), přičemž považuje děti, které se staly oběťmi trestných činů, za zvláště zranitelné oběti. Přijetí ZOTČ také zasáhlo do znění Trestního řádu a upravilo věkovou hranici pro užití zvláštních ustanovení o výsledku dětí na osmnáct let.

Výklad následujících kapitol bude zaměřen především na výsledch dětských svědků. Ve smyslu § 126 Trestního zákoníku půjde o osoby, které nedovršily osmnáct

¹⁴ ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1345.

let věku, a na které se vztahuje stěžejní ustanovení o zvláštnostech výslechu dětí obsažené v § 102 Trestního řádu.

1.2.2. Výslech a výpověď

Základního vymezení pojmu výslech z pohledu jednotlivých vědních oborů se týkala již předchozí kapitola objasňující interdisciplinaritu tématu této práce. Tato kapitola se proto již bude zaměřovat na konkrétní právní úpravu jednotlivých druhů výslechů a právní vymezení výpovědi.

Nejobecnější právní úpravu vztahující se k výslechu můžeme nalézt už v ústavním pořádku České republiky, a to v Ústavě i Listině základních práv a svobod (dále jen „LZPS“ nebo také „Listina“). Součástí práva na spravedlivý proces, které je zde zakotveno, patří mj. právo obviněného na obhajobu a právo obviněného odepřít výpověď. Každý má pak právo odepřít výpověď, pokud by tím způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.¹⁵ Listina dále zaručuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých.¹⁶ Při výslechu dětí je pak nutné dodržovat také práva dětí vyplývající z Úmluvy o právech dítěte. S výslechem se setkáváme nejen v právu trestním, ale i občanském či správním. Je upraven Trestním řádem, zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OSŘ“), zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZŘS“) a v neposlední řadě také zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „SŘ“).

Nejvýznamnějším právním předpisem upravujícím výslech v trestním řízení je bezesporu Trestní řád. Ten obsahuje ustanovení o jednotlivých důkazních prostředcích v hlavě páté nazvané Dokazování (§ 89 až § 118), kde také uvádí jejich demonstrativní výčet. Zahrnutá ustanovení pak pojednávají o jednotlivých důkazních prostředcích, z nichž uvedu pro toto téma nejvýznamnější části, kterými jsou výpověď obviněného (§ 90 až § 95) a ustanovení o svědcích (§ 97 až § 104).¹⁷

¹⁵ Srov. čl. 40 odst. 3, 4 a čl. 37 odst. 1 LZPS.

¹⁶ Srov. čl. 32 odst. 1 věta druhá LZPS.

¹⁷ JELÍNEK. *Trestní právo procesní*, op. cit. s. 403.

Výslech jako procesní postup, kterým je v trestním řízení opatřována výpověď můžeme kategorizovat několika způsoby. Dle kritéria procesního postavení vyslychané osoby rozlišujeme:

- výslech svědka (§ 97-104, § 55 odst. 2 TŘ),
- výslech znalce (§ 108 TŘ),
- výslech podezřelé zadržené osoby (§ 76 odst. 5 TŘ),
- výslech obviněného (§ 90-95 TŘ) a
- výslech obžalovaného (§ 207–208 TŘ).¹⁸

Jako další kritérium pro dělení výslechu můžeme zvolit věk vyslychané osoby. Z tohoto hlediska rozlišujeme:

- výslech nezletilých osob (ten vyžaduje pečlivou a přesnou přípravu a vykazuje specifický průběh, schopnost nezletilého zapamatovat si průběh události se odvíjí od jeho věku a stupně rozvoje jeho kognitivních schopností),
- výslech mladistvých osob (je nutné zohledňovat specifická zákonná omezení na výslech mladistvých),
- výslech dospělých osob a
- výslech starých osob (vysoký věk podstatným způsobem ovlivňuje psychické procesy a je proto také nutné jej při výslechu zohlednit).¹⁹

Dle charakteru interakce mezi vyslychajícím a vyslychaným můžeme dále rozlišovat:

- výslech přímý (bezprostřední komunikace a interakce),
- nepřímý (za účasti tlumočnicka) a
- zprostředkovaný (zprostředkovaný pomocí videokonference).

Výslech **obviněného** je v Trestním řádu upraven v § 91 an., tato ustanovení upravují obligatorní postup orgánu činného v trestním řízení, který jako první vyslychá určitou osobu jako obviněného. K takovému prvnímu výslechu dochází zpravidla ihned, nebo krátce po zahájení trestního stíhání. Jedná se o významný důkazní prostředek zejména s ohledem na to, že jednání obviněného je předmětem řízení, a proto o něm může obviněný zpravidla podat nejpřesnější údaje. Cílem výslechu obviněného je zjištění co

¹⁸ MUSIL a kol. *Kriminalistika*, op. cit. s. 327.

¹⁹ METEŇKO, Jozef, BAČÍKOVÁ, Iveta, SAMEK, Martin. *Kriminalistická taktika*. Brno: Václav Klemm, 2013, s. 182.

největšího množství informací o předmětu výslechu, jímž je okruh skutečností důležitých pro trestní řízení, vyplývající z povahy konkrétní trestní věci a z procesního stádia.²⁰ Jak už bylo naznačeno výše, výslech obviněného má mezi důkazními prostředky specifické postavení zejména z důvodu mimořádného zájmu vyslychaného na výsledku řízení. Výslech obviněného tedy není jen prostředkem důkazním, ale na rozdíl od výslechu svědků a znalců také prostředkem jeho obhajoby. Obviněný má právo vypovídat a tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven, není to však jeho povinností.²¹ Nesmí být k podání výpovědi ani k doznání žádným způsobem nucen. Odmítnutí vypovídat přitom nelze posuzovat k jeho tíži a považovat jej za konkludentní doznání. Odpovědi obviněného na otázky, které mu byly položeny poté, co prohlásil, že bude vypovídat až v přítomnosti svého obhájce, nebo prohlášení učiněná před znalcem nikoli před orgánem činným v trestním řízení, jsou absolutně neúčinnými důkazy.²² Za přiznání viny je možné posuzovat pouze vyjádření obviněného na podkladě sdělení obvinění a v jeho rámci při výslechu příslušným orgánem činným v trestním řízení a za podmínek stanoveným Trestním řádem. Obviněný nemá povinnost prokazovat svoji nevinu. Může se hájit jakýmkoli způsobem, který uzná za vhodný, může vypovídat pravdivě či nepravdivě. Orgány činné v trestním řízení musí každou jeho výpověď prověřit.²³

Výpověď **svědka** opatrovaná jeho výslechem je základním a nejčastějším důkazním prostředkem v trestním řízení a má mimořádný význam pro rozhodnutí ve věci. Pojem svědka není zákonem definován.²⁴ Výkladem § 97 TR můžeme dovodit, že „*svědek je osoba rozdílná od obviněného, která byla vyzvána orgánem činným v trestním řízení, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech, které vnímala svými smysly*“²⁵. V teorii a praxi trestního práva se setkáme s rozlišením postavení svědka v materiálním a formálním smyslu. V materiálním smyslu považujeme za svědka osobu, která vnímala skutečnosti, které mohou být podkladem k rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, a která o nich může vypovídat. Není podstatné, zda již byla vyzvána k výpovědi nebo se

²⁰ VANTUCH, Pavel. *Výpověď obviněného, jeho vyjádření k obvinění a přerušování výslechu*. Bulletin advokacie, 2004, č. 11-12, s. 31-41.

²¹ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 9. 4. 1968, sp. zn. 7 Tz 11/68 [R 38/1968 tr.].

²² Srov. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 7. 2001, sp. zn. 2 To 94/01 [SR 11/2001 str. 391].

²³ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2010, s. 165.

²⁴ ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, NOVOTNÁ, Jaroslava, PŮRY, František, RŮŽIČKA, Miroslav, ŘÍHA, Jiří, ŠÁMALOVÁ, Milada, ŠKVAJN, Petr. *Trestní řád I, II, III*. 7. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 1432.

²⁵ JELÍNEK. *Trestní právo procesní*, op. cit. s. 411.

sama za tímto účelem přihlásila. Ve formálním smyslu je svědkem osoba, která již má práva a povinnosti dle Trestního řádu, tedy byla předvolána k výslechu nebo se sama k podání výpovědi dostavila.²⁶ Trestní řád neomezuje okruh možných svědků, svědkem může být osoba dospělá, mladistvá, nezletilá, osoba s duševními či fyzickými vadami, cizinci nebo osoby bez státní příslušnosti. Svědkem může být také poškozený, resp. oběť trestného činu. Pro osoby mladší 15 let platí zvláštní úprava, které se budu věnovat podrobněji níže. Vzhledem k účelu svědecké výpovědi však nemá smysl vyslýchat osoby, které nejsou způsobilé vnímat nebo reprodukovat, co vnímaly.

U svědka hovoříme o tzv. obecné svědecké povinnosti, do které spadá jednak povinnost dostavit se na předvolání k orgánu činnému v trestním řízení, jednak povinnosti vypovídat jako svědek o tom, co je mu známo o trestném činu, o jeho pachateli a o okolnostech důležitých pro trestní řízení. Povinnost dostavit se na předvolání lze u svědka vynucovat prostřednictvím pořádkové pokuty nebo jiným podobným opatřením nebo předvedením. Svědek je při výslechu nezastupitelný, proto je nutné se na předvolání dostavit vždy osobně. Na rozdíl od obviněného, má svědek povinnost vypovídat pravdivě, přičemž pravdivost jeho výpovědi je zajištěna poučením svědka a trestní odpovědností za trestný čin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku v ustanovení § 346 TZ.

Jako svědek může vystupovat také **poškozený**, kterým je dle Trestního řádu ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Poškozený je pojmem procesním, v trestním právu jej užíváme k označení jednoho ze subjektů trestního řízení, který je zároveň jeho stranou. Tento pojem je nutné odlišovat od pojmu **oběť** trestného činu, který je předmětem viktimologie, kriminalistiky a kriminologie. Pojem oběti je definován v ustanovení § 2 odst. 2, 3 ZOTČ. Dle uvedeného ustanovení obětí rozumíme fyzickou osobu, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou.

²⁶ Srov. Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. Tpjn 303/2001 [R 15/2002 tr.].

Toto rozlišení obsažené v odstavci 2 a 3 odpovídá teoretickému odlišení pojmů přímé a nepřímé oběti.

Výpověď charakterizujeme jako výsledný produkt výslechu. Výpověď obviněného je významným důkazem trestního řízení, často stěžejním pro dosažení jeho účelu. Jedná se zásadně o ústní procesní úkon, výpověď nemůže být předložena jako předem sepsaný text, nemůže být sepsána ani před orgánem činným v trestním řízení. Vyslýchaný však může před zodpovězením otázky vyslychajícího nahlédnout do svým písemných poznámek, které musí na vyžádání předložit vyslychajícímu k nahlédnutí.²⁷ Výpověď je jako důkaz v trestním řízení použitelná pouze za splnění podmínek stanovených Trestním řádem. Za výpověď nemůžeme považovat každé vyjádření obviněného či svědka, povahu důkazu nemají informace podané mimo trestní řízení ani např. vyjádření či přiznání učiněná vůči znalci v průběhu přípravy znaleckého posudku.

Při provádění výslechu má zásadní význam dodržování zákonných a lidskoprávních limitů, což ještě ve větší míře platí při výslechu dětí. Větší důraz je kladen na ohleduplný přístup a šetření osobnosti dítěte. Ustanovení obsahující zvláštní úpravu výslechu dětí a mladistvých nalezneme v Trestním řádu a ZSVM a jejich podrobnější výklad bude předmětem dalších kapitol.

1.3. Procesní postavení vyslychaného dítěte

V průběhu trestního řízení může být dítě podrobena výslechu v několika možných procesních postaveních, obdobně jako vyslychaný dospělý. Jedná se o procesní postavení pachatele nebo svědka, jako svědek může být vyslechnut také poškozený.

O dítěti v postavení **pachatele** mluvíme v případě, kdy se dopustí protiprávního činu trestněprávní povahy, přičemž u mladistvých se dle terminologie ZSVM jedná o provinění²⁸, u trestně neodpovědných dětí mladších patnácti let či trestně neodpovědných mladistvých hovoříme o činu jinak trestném. Provinění **mladistvých** jsou posuzována podle Trestního zákoníku, řízení v trestních věcech mladistvých

²⁷ JELÍNEK. *Trestní právo procesní*, op. cit. s. 407.

²⁸ Srov. § 6 ZSVM.

upravuje ZSVM v Části první, Hlavě II., Dílu 7. Mladistvý musí být v rámci tohoto řízení zastoupen obhájcem²⁹, a to již od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle ZSVM nebo provedeny úkony podle Trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit. To vše ovšem platí pouze v případě, kdy jsou tyto úkony prováděny proti mladistvému jako osobě, proti níž se řízení vede, tedy v rámci postupu před zahájením trestního stíhání jako proti podezřelému.³⁰ Institut nutné obhajoby je zde zaveden především s ohledem na zajištění odborné právní pomoci vzhledem k nedostatečné schopnosti mladistvého se náležitě hájit sám.³¹ Jedním ze zvláštních práv mladistvého je zde právo na zacházení přiměřeně jeho věku, duševní vyspělosti a jeho zdravotnímu stavu. S ohledem na výslech mladistvého zákon ve svém § 57 stanoví, že je nutno k mladistvému přistupovat ohleduplně a šetřit jeho osobnost.

Na posuzování protiprávných činů **děti mladších patnácti let** a neodpovědných mladistvých a řízení proti nim se uplatní úprava Části první, Hlavy III. ZSVM. Smyslem zvláštní úpravy těchto řízení je především potřeba rychlé a adekvátní reakce na spáchaný protiprávní čin. Významnou roli zde hraje výchovné působení na děti, jejich ochrana před škodlivými vlivy a obnovení jejich sociálního zázemí. Svým charakterem je toto řízení nesporné a vychází z úpravy řízení ve věcech péče o nezletilé v ZŘS s modifikacemi v ZSVM. Není tedy řízením trestním, ale jde o občanské soudní řízení. Nositelem procesních práv a povinností je zde trestně neodpovědné dítě, na které nedopadají trestněprávní normy. Zvláštní úpravou řízení proti nim je jim umožněna specifická ochrana a obrana prostředky, které nemají zakotvení v trestních normách.³² Často se v souvislosti s touto úpravou řízení můžeme setkat s kritickými názory na neexistenci institutu nutné obhajoby dětí mladších patnácti let, a tím umožnění horšího postavení dětí mladších patnácti let vůči mladistvým a dospělým pachatelům. K této problematice se vyjadřuje také Šámalová, která ve svém článku vysvětluje záměrnost neexistence nutné obhajoby vyplývající právě ze specifik vedeného řízení a upozorňuje na soulad stávající úpravy s mezinárodními normami. Dle Šámalové nejsou v tomto

²⁹ Srov. § 42 ZSVM.

³⁰ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009, sp. zn. 8 Tdo 583/2009 [R 3/2010 tr.].

³¹ ŠÁMAL, P.; VÁLKOVÁ, H.; SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, s. 398.

³² ŠÁMAL a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, op. cit. s. 398.

řízení práva dětí nikterak omezena či nedostatečně zajištěna, naopak jsou zde využity prostředky vhodnější pro zajištění specifických účelů tohoto řízení.³³

Výslech dítěte v procesním postavení **svědka** je možný za podmínek stanovených v § 102 TŘ, který obsahuje stěžejní úpravu zvláštností výslechu osob mladších osmnácti let. Podrobnosti výslechu dětského svědka dle tohoto ustanovení budou rozebrány níže.

Dítě může být obdobně jako dospělý vyslýcháno také v procesním postavení **poškozeného** za použití ustanovení o výslechu svědka. S ohledem na specifika výslechu dětských poškozených, resp. obětí je důležité uvést pojem zvláště zranitelné oběti. Obecně tyto oběti vyžadují citlivé a starostlivé zacházení, zvláště pokud jde o nebezpečí způsobení druhotné újmy, případně jsou náchylné k prohloubení jejich stresu a citového zranění samotnou účastí v trestním řízení, a to zvláště při svém výslechu.³⁴ Mezi zvláště zranitelné oběti jsou hned na prvním místě zařazeny děti, které kromě některých přiznaných či rozšířených práv pro zvláště zranitelné oběti, disponují dalšími posílenými právy.³⁵

Procesní postavení vyslýchávaného dítěte do značné míry ovlivňuje jeho ochotu a schopnost poskytnout informace k šetřenému skutku, tedy jeho aktuální motivaci reprodukovat skutečnosti, které vnímalo a uchovalo v paměti.³⁶ Dítě, které se stalo obětí sexuálního trestného činu a mladistvý pachatel budou zpravidla vykazovat zcela rozdílnou míru ochoty i schopnosti pravdivě a úplně vypovídat a budou proto vyžadovat odlišné podmínky a přístup vyslýchajícího.

³³ ŠÁMALOVÁ, Milada. *Potřebuje dítě mladší patnácti let v řízení před podáním návrhu podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže obhájce?* Trestněprávní revue, 2015, č. 2, s. 27-33.

³⁴ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou.* Praha: Leges, 2014, s. 33.

³⁵ Srov. § 20 odst. 2 ZOTČ a § 51a TŘ

³⁶ SPURNÝ. *Psychologie výslechu*, op. cit. s. 64.

2. Psychologické zvláštnosti výslechu dětí

Výslech dětí je po psychologické stránce ovlivněn stupněm vývoje jejich kognitivních procesů. Psychický vývoj bývá členěn do různě dlouhých období, která na sebe navazují. Jednotlivé vývojové fáze jsou charakteristické změnami, k nimž obvykle dochází a které jsou pro ně typické. Vývoj různých psychických vlastností a funkcí je závislý na různých vrozených faktorech i vlivu vnějšího prostředí.³⁷

2.1. Specifika dětské psychiky

Jako základní zdroj poznání slouží dětské vnímání. Už v této fázi hraje věk dítěte významnou roli, zejména v souvislosti s vnímáním času, vzdáleností a obecnou diferencovaností vnímání. Vjemy a prožitky dále procházejí procesy zapamatování a uchovávání, které jsou na různé úrovni u dětí různého věku, zdravotního a psychického stavu. Vzhledem k nedostatečně rozvinutému abstraktnímu myšlení souvisejícímu s dětskou pamětí, hraje zvlášť významnou roli čas uplynulý mezi vnímanou událostí a prováděním výslechu. V neposlední řadě jsou významné také schopnosti dítěte jasně, srozumitelně a pravdivě reprodukovat vnímané a zapamatované, což souvisí s jeho řečovými schopnostmi, ale také s výslechovým prostředím, přítomnými osobami a zkušenostmi vyslychajícího.

Vývoj psychických procesů bude popsán na jednotlivých věkových kategoriích dětí. První věkovou kategorií jsou děti předškolního věku. Pro účely této práce je záměrně vynecháno období kojenecké a batolecí, v němž sice již probíhá významný rozvoj poznávacích i paměťových schopností, nicméně s výslechem dětí tohoto věku se spíše nesetkáme. Prvním významným vývojovým mezníkem je nástup do mateřské školy, kterým začíná období předškolního věku. Druhým mezníkem je nástup do základní školy zahajující kategorii dětí mladšího školního věku, odpovídající období od 6-7 do 11 roku věku. Dále následuje období dospívání a období adolescence.³⁸

³⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vydání, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012, s. 12.

³⁸ Ibid.

2.1.1. Vnímání

Vnímání neboli percepce lze definovat jako „organizaci a interpretaci senzorických informací“³⁹. Produktem tohoto procesu jsou vněmy, které se mohou značně lišit od neúplných informací zaznamenaných našimi smysly.

V průběhu vývoje dítěte dochází k aktivnějšímu vnímání okolí, jeho diferencování, cílevědomosti, vnitřní organizovanosti a přesnosti. S dosaženým stupněm vývoje vnímání se zvyšuje adekvátnost odrazu vnímaného. Poznávací procesy se velmi intenzivně rozvíjejí již u dětí předškolního věku. Jejich vnímání je celistvé, ještě nevyčleňují podstatné informace. Vnímají především nápadné předměty, které upoutají jejich pozornost a především ty, které mají vztah k jejich činnosti. Vnímání je aktivní, spojené s aktivní činností dítěte a s jeho experimentováním. Vněmy nejsou analytické a jsou subjektivně zabarvené. Jejich vnímání času a prostoru je nepřesné.⁴⁰ Ještě ani v osmi letech nebývá u mnohých dětí zcela spolehlivá orientace v prostoru a čase. Teprve kolem 8. roku se vnímání času zpřesňuje. Do té doby děti vnímají čas pouze v souvislosti s konkrétní činností. Vnímání času zahrnuje řazení událostí, vytvoření určitého osobního časového teritoria, schopnost rozlišovat délku trvání určitých činností a pochopení nevratnosti času a jeho běhu jen jedním směrem.⁴¹ Všechny tyto aspekty vnímání času mohou mít význam pro korespondenci výpovědi dítěte s reálně prožitou událostí. Po nástupu do školy, v mladším školním věku, se vnímání stává cílevědomější, děti poznávají podstatu vlastností předmětů, objevují se vztahy a souvislosti. Kolem 10. až 11. roku věku je vnímání téměř na shodné úrovni jako vnímání dospělého člověka, dítě má však méně zkušeností pro vyvozování souvislostí. Vnímání dospívajících dětí je již zdokonalené a zpřesněné, na druhou stranu vlivem emoční labilitity dochází k nepozornosti a dočasnému snížení výkonnosti vnímání, může tak docházet ke zhoršení registrace podnětů.

³⁹ PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004, s. 129.

⁴⁰ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezměněné vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 69.

⁴¹ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000, s. 115.

2.1.2. Představitost a fantazie

Rozvoj vnímání obohacuje představitost. Představitost je psychickým procesem, který zapřičiňuje vznik pamětních představ. Ty vždy reprezentují dříve vnímané skutečnosti, jsou však ve srovnání s původními vjemy méně jasné a živé. Oproti tomu fantazií rozumíme děj, jehož výsledkem jsou takové představy, které nereprodukuje dříve vnímané zážitky, ale obsahují něco nového či alespoň pozměněného. Fantazijní představy čerpají z představ pamětních, které mohou být různě kombinovány, doplňovány, přetvořeny nebo zasazeny do jiných souvislostí.⁴² Typickým produktem fantazie jsou denní sny.

Dítě v předškolním věku je již díky vybavování představ schopné reprodukovat děj pohádky i reálné události. Pomocí fantazijních představ si vysvětluje realitu, jeho představy jsou však tak živé a opravdové, že je často nedokáže odlišit od vjemů a považuje je za objektivní skutečnost. Představitost dosahuje vrcholu u mladšího školáka, který už dokáže rozlišit mezi skutečností a fantazií. Představitost již ztrácí svou spontánnost a rozvíjí se schopnost záměrně vyvolávat potřebné představy. V období dospívání se uplatňuje představitost v podobě denního snění, při kterém se jedinec vidí v ideálním světle.⁴³ Tyto fantazie však mohou mít negativní vliv na jeho pozornost.

2.1.3. Paměť

Paměť tvoří procesy vštípení, uchovávání a vybavování vnímaných skutečností a můžeme ji charakterizovat jako „*schopnost zaznamenávat životní zkušenosti*“⁴⁴. Zahrnuje dřívější vjemy, myšlenky, citové prožitky, volní vypětí i jejich komplexy. Obecně platí, že se snadněji pamatují obsahy spojené s citovými prožitky.⁴⁵ U předškolních dětí je paměť ještě mimovolní, mechanická (opírá se o vnější náhodné znaky). První projevy úmyslné paměti nacházíme u dětí koncem období předškolního věku. Na počátku školní docházky ještě převládá neúmyslná paměť bezprostředně spojená s vnímáním. Ke spojování nových poznatků s předcházejícími napomáhají

⁴² PLHÁKOVÁ. *Učebnice obecné psychologie*, op. cit. s. 233.

⁴³ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Přehled vývojové psychologie*, op. cit.

⁴⁴ Ibid. s. 193.

⁴⁵ ČAČKA. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*, op. cit. s. 116.

dětem dospělí, zpravidla učitelé. Paměť se však v tomto období rychle zdokonaluje a při správném školním vedení dítě začíná využívat záměrných paměťových strategií. Paměťové výkony dětí školního věku proto mohou být na velmi vysoké úrovni, někdy lepší než výkony dospělých. V období dospívání se objevuje samostatné myšlení, chápání souvislostí a kritičnost vůči okolí, především vůči dospělým lidem a zpochybňování jejich autority.

2.1.4. Řeč

Vývoj a uskutečňování poznávacích aktivit dítěte se projevuje v jeho řečových schopnostech. V předškolním věku dochází k velkému pokroku v počtu osvojených a používaných slovních výrazů. V poměru rozvoje myšlení a řeči se však v průběhu předškolního věku vyskytují disproporce. Na začátku tohoto období dosahuje myšlení dítěte vyšší úrovně než jeho řeč, což se projevuje např. tím, že dítě dokáže vykonat určitou činnost, ale má problém ji pojmenovat. Na konci předškolního období naopak dochází ke značnému rozvoji řeči oproti myšlení a narůstá jeho řečová aktivita. Dítě si často vymýšlí vlastní slova pro označení neznámých věcí a situací.⁴⁶ Po nástupu dítěte do školy se řeč velmi obohacuje, dítě se učí její psanou a čtenou podobu, čímž se řeč dále rozvíjí. Roste slovní zásoba, délka i složitost vět a souvětí.

2.2. Faktory ovlivňující dětskou výpověď a související rizika

Individuální vlastnosti vyslychaného vždy vyžadují zvláštní postup výslechu, zejména při výslechu dětí. Obecně lze říci, že je nutno přihlížet k jejich menší vyspělosti, sklonu k sugesci, rozpačitosti, sklonu k blouznění.⁴⁷ Děti podléhají rozčilení a rozpakům ve větší míře než dospělí, svou výpověď se snaží přispět vyslychajícímu. Mezi základní faktory ovlivňující výpověď dítěte řadíme následující:

2.2.1. Sugestibilita

⁴⁶ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Přehled vývojové psychologie*, op. cit. s. 70, 71.

⁴⁷ JELÍNEK. *Trestní právo procesní*, op. cit. s. 422.

Výslech dětí je z psychologického hlediska značně ovlivněn mírou sugestibility vyslychaného (tj. schopnosti přijímat nekriticky, automaticky a bezděčně cizí názory za své). Sugestibilita je v dětství v průměru vyšší a s přibývajícím věkem jí ubývá. Předpokládáme, že menší děti více podléhají působení vyslychajícího a reagují na něj velmi citlivě. Role vyslychajícího je zde umocněna, vyslychající by měl zvláště pečlivě formulovat své otázky, dítěti nenapovídat a nenaznačovat směr odpovědi. Verbální i neverbální prostředky komunikace by měl používat jednoznačným a pro dítě srozumitelným způsobem.⁴⁸

2.2.2. Eidetismus

Eidetismus souvisí s představivostí a znamená, že dítě obtížně odlišuje své subjektivní představy od objektivních skutečností. Svoji jasnou a živou představu často považují za skutečnost a také tak o ní hovoří. Eidetismus podle některých autorů vrcholí kolem šestého roku věku a mizí obvykle v období mladšího školního věku.⁴⁹

2.2.3. Pokládání uzavřených otázek

U dětí je tendence spíše přitakávat než odporovat výraznější než u dospělých. Záporná odpověď na jednoduchou otázku typu „ano-ne“ se jim může jevit jako nevhodná, neslušná, jako známka odporu. Děti jsou dokonce schopny kladně odpovídat na otázky, kterým nerozumějí nebo které jsou nesmyslné. Uzavřené otázky jsou však při výsleších dětí velmi časté. Cílem by mělo být tyto otázky minimalizovat, pomoci může dát dítěti výslovnou možnost odpovídat také „já nevím“.⁵⁰

K výslechu dětí dochází nejčastěji v případech, kdy se staly oběťmi sexuálních trestných činů nebo týrání. Výslechy jsou v těchto případech ovlivněny dalšími specifickými faktory, jako je tendence dítěte k utajování a zamlčení zážitků vyplývající z pocitu provinění. Typické jsou pocity bezbrannosti a bezvýchodnosti. Aby dítě překonalo náročnou situaci, využívá různé mechanismy, např. vytěsňuje nepříjemné zážitky nebo odděluje jejich nepříjemné části. To vše způsobuje při výslechu značné komplikace a je zapotřebí, aby s tím zkušený vyslychající patřičně naložil.

⁴⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, s. 205-207.

⁴⁹ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Přehled vývojové psychologie*, op. cit. s. 78.

⁵⁰ ČÍRTKOVÁ. *Kriminální psychologie*, op. cit. s. 207.

2.2.4. Vnější prostředí a atmosféra výslechu

Vnější prostředí je vnímáno jako významný psychologický moment při výslechu, u dětí je jeho role nesrovnatelně výraznější než u dospělých. Běžně vybavená, strohá kancelář a uniformovaný policejní úředník mohou vyvolávat úzkost, obavy a nedůvěru, výsledná výpověď pak může být znehodnocena.⁵¹ K uklidnění vyslýchaného dítěte a navození pocitu bezpečí slouží speciální výslechové místnosti. Ty obsahují vybavení využitelné pro navázání prvního kontaktu s dítětem i názornou ilustraci dětských zážitků. Za vhodnou atmosféru při výslechu je zodpovědný vyslychající, který ji navozuje svým individuálním přístupem. Vždy by měl postupovat s empatií, pochopením a trpělivostí. Rozhodně se nedoporučuje použití autoritativního postoje a vytýkání chyby, dítě sice musí vycítit jistou míru autority, ta by však neměla přesáhnout určitou mez.⁵²

2.2.5. Osoba vyslychajícího

Výše uvedené klade vysoké požadavky na osobu vyslychajícího, který by měl disponovat dostatečnými znalostmi z oblasti trestního práva procesního, kriminalistiky i psychologie. V případě výslechu dětských svědků je jistě vhodné přizvat odborníka psychologa ke konzultaci nebo znaleckému posouzení případu. Jeho účast však není zákonnou povinností při výslechu dětských svědků ani zvláště zranitelných obětí. Zkušený psycholog svými odbornými znalostmi může vhodně usměrnit průběh výslechu s ohledem na osobnost vyslychaného (zohlední jeho mentální věk, myšlení, řeč, paměť a pozornost), díky čemuž lze lépe docílit získání potřebných informací. Správné taktické vedení výslechu a psychologické působení na vyslychaného může být klíčem k objasnění celé kriminálně relevantní situace. S ohledem na osobnostní předpoklady dané osoby je psycholog schopen posoudit věrohodnost vyslychaného i

⁵¹ Ibid. s. 226.

⁵² CHMELÍK, Jan. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 168.

jeho výpovědi, snadněji odhalí nekonzistentnosti ve výpovědi a indikátory napovídající lživé výpovědi.⁵³

⁵³ KONEČNÁ, Tereza. *Role psychologa při výslechu svědka*. Trestněprávní revue, 2016, č. 3, s. 64-69.

3. Platná právní úprava zvláštností výslechu dětí

3.1. Výslech dětského svědka za podmínek § 102 Trestního řádu

Ustanovení § 102 TŘ obsahuje stěžejní úpravu zohledňující odchylky při výslechu dětí, pokud se nacházejí v procesním postavení svědka bez ohledu na probíhající stadium trestního řízení. Tyto odchylky jsou projevem nutného zřetele k individuálním vlastnostem vyslýchaného a zohledňují jeho mravní a intelektuální vývoj. V záležitostech zvláště neupravených se použije obecná úprava Trestního řádu pro výslech svědka.⁵⁴ Ustanovení tohoto paragrafu se s účinností do 31.7.2013 vztahovalo na osoby mladší patnácti let. Novelou č. 45/2013 Sb., byla úprava rozšířena na děti dle § 126 TZ, tedy na osoby mladší osmnácti let. Toutéž novelou byla povinná přítomnost pedagoga u výslechu nahrazena povinnou přítomností orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo jinou osobou mající zkušenost s výchovou mládeže. Poslední změnou tohoto paragrafu bylo doplnění odstavce třetího, ve kterém je stanovena povinnost klást osobě mladší osmnácti let otázky prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení.

3.1.1. Šetrnost vedení a neopakování výslechu

Odstavec první § 102 nyní uvádí: „*Je-li jako svědek vyslýchána osoba mladší než osmnáct let o okolnostech, jejichž oživování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvláště šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat*“⁵⁵. Z uvedeného je nejdříve nutno zdůraznit, že se zvláštní úprava pro výslech dětského svědka dle § 102 použije jen v případě, že se výslech týká okolností, jejichž oživování by mohlo nepříznivě ovlivnit psychický vývoj vyslýchaného dítěte. Zda jsou tyto podmínky splněny, bude vždy v konkrétním případě posuzovat orgán činný v trestním řízení, ve složitějších případech po konzultaci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí nebo dětským psychologem. Obecně bude vždy záležet na druhu trestné činnosti i věku vyslýchaného dítěte. Podmínky budou nejčastěji splňovat případy

⁵⁴ ŠÁMAL a kol. *Trestní řád I, II, III*, op. cit. s. 1499.

⁵⁵ Srov. § 102 odst. 1 věta první TŘ.

násilných, sexuálně orientovaných trestných činů nebo případy domácího násilí, ve kterých se děti často vyskytují v pozici svědka a nepřímé oběti. U drobných majetkových trestných činů zpravidla nebude zapotřebí se uvedenými odchylkami pro výslech dětí řídit.

Šetrnost vedení výslechu není specifikována zákony ani judikaturou. Jejím hlavním cílem je ochránit vyslýchané dítě před sekundární viktimizací. Šetrné provedení výslechu může být zajištěno speciální přípravou a odborností vyslýchajících osob a jejich individuálním přístupem k dítěti s ohledem na jeho věk, dosažený rozumový i duševní vývoj, jeho prožitky a případná traumata. Součástí šetrného výslechu je jistě také prostředí, ve kterém výslech probíhá, atmosféra výslechu, osobnost vyslýchajícího včetně jeho vzhledu, pohlaví v případě vyšetřované sexuální trestné činnosti i oblečení spočívající v absenci uniformy. Konkrétní výhody a specifika provedení výslechu ve speciální výslechové místnosti budou rozebrány v jedné z následujících kapitol. Požadavek šetrného vedení výslechu můžeme považovat za součást povinnosti zohledňovat zájem dítěte při jakékoliv činnosti uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány, jak stanoví Úmluva o právech dítěte.⁵⁶ Obdobný požadavek na šetrný přístup při výslechu nalezneme také v ZOTČ, který zakládá povinnost klást otázky oběti zvlášť šetrně. V případě zvlášť zranitelných obětí je nutné výslech vést obzvláště citlivě s ohledem na konkrétní okolnosti, které dané oběti činí zranitelnými.⁵⁷

Výslech dítěte mladšího osmnácti let bývá zpravidla prováděn v přípravném řízení. Již v tomto stadiu trestního řízení je třeba dbát na použitelnost provedeného důkazu v řízení před soudem a provádět výslech tak, aby nemusel být opakován. V hlavním líčení je poté možné přečíst protokol nebo přehrát záznam o výslechu i bez splnění podmínek v § 211 odst. 1 a 2 TR: „*V dalším řízení má být taková osoba vyslechnuta znovu jen v nutných případech. V řízení před soudem je možno na podkladě rozhodnutí soudu provést důkaz přečtením protokolu nebo přehráním obrazového a zvukového záznamu pořízeného o výslechu provedeném prostřednictvím videokonferenčního zařízení i bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2*“.⁵⁸ Pouze pokud je to nutné pro správné rozhodnutí ve věci, může dojít k výslechu osoby mladší osmnácti let o

⁵⁶ Srov. čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

⁵⁷ Srov. § 18 a § 20 ZOTČ.

⁵⁸ Srov. § 102 odst. 2 věta první TR.

skutečnostech dle § 102 odst. 1 znovu. Posouzení, kdy se jedná o takovýto případ, bude záviset na okolnostech konkrétní trestní věci a aktuální důkazní situaci. Poznatky forenzní psychologie upozorňují, že opakovaný výslech u dětí reevokuje prožité trauma a vrací jej ve vzpomínce do kritického děje. Opakovaný výslech je pak velmi nepříjemným zážitkem. Psychologové proto doporučují v případech, kdy nelze vyloučit, že opakovaný výslech může negativně působit na psychické zdraví a aktuální psychický stav, nezbytnost opakovaného výslechu posoudit zvláště přísně.⁵⁹

3.1.2. Přibrané osoby

Trestní řád se také vyjadřuje k účasti jiných osob a orgánů při výslechu a k jejich právům, a to následovně: *„k výslechu se přibere orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslychané osoby přispěla k správnému vedení výslechu. Může-li to přispět k správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče. Osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění takového úkonu navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslychané osoby. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví“*. Odstavec třetí dále stanoví, že *„osobě mladší než 18 let lze klást otázky jen prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení“*.

Smyslem účasti dalších osob při výslechu dítěte je optimalizovat průběh výslechové interakce tak, aby byl naplněn účel trestního řízení. V případě přítomnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže, která je dle aktuálního znění Trestního řádu obligatorní, půjde zejména o pedagogickou a psychologickou pomoc při vedení výslechu.⁶⁰ Orgánem sociálně-právní ochrany dětí je příslušný obecní úřad, za nějž by se měla výslechu účastnit pověřená osoba.⁶¹ Jinou osobou mající zkušenosti s výchovou mládeže, jejíž přítomností lze nahradit přítomnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí, může být pedagog, dětský psycholog nebo psychiatr. Ať už se jedná o první nebo druhý případ obligatorní účasti přibrané osoby

⁵⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s.354.

⁶⁰ SPURNÝ. *Psychologie výslechu*, op. cit. s. 73-76.

⁶¹ Srov. § 4 odst. 1 písm. b) a c) a § 48 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

při výslechu dětského svědka, jeho přítomnost je nutná po celou dobu trvání výslechu. Nedodržení povinnosti přibrání jedné z obligatorně přítomných osob je, stejně jako ostatní ustanovení § 102 odst. 1 TŘ, vadou způsobující nemožnost použití takového důkazu před soudem.⁶² Pokud to může přispět ke správnému provedení výslechu, je možné k výslechu přibrat rodiče, přičemž toto rozhodnutí by se mělo opírat o vyjádření osoby k výslechu obligatorně přibrané. V případě kladného rozhodnutí je vhodné přibrat toho rodiče, ke kterému má dítě důvěru a před kterým se nebojí hovořit. Účast rodičů tedy není povinná a rozhodně nemůže nahradit účast orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Rodiče na svou přítomnost u výslechu dítěte nemají právo a orgán činný v trestním řízení jim nemusí vyhovět ani na základě jejich žádosti. Přítomnost rodičů může být v některých případech také nežádoucí, zejména pokud jsou zainteresováni na výsledku trestního řízení. Rodiče nikdy nesmí být přítomni výslechu dítěte v trestním řízení, v rámci nějž jsou sami trestně stíháni. Jiné dospělé osoby zásadně nesmí být přítomny výslechu dětského svědka, a to ani v případě, že byly nebo mají být samy vyslechnuty jako svědci o týchž skutečnostech a nejsou osobou, která by mohla přispět ke správnému vedení výslechu nedospělé.⁶³ Porušením § 102 TŘ je také výslech dítěte za přítomnosti jiného dospělého svědka.⁶⁴

Ustanovení § 102 sice obsahuje stěžejní úpravu, není však jediným ustanovením Trestního řádu reflektujícím zvláštnosti při výslechu dětí. V Trestním řádu dále nalezneme ustanovení zakládající povinnost poučit svědka mladšího patnácti let přiměřeně jeho věku (k poučení dětského svědka dále v textu) nebo ustanovení umožňující provedení výslechu svědka mladšího patnácti let jako neodkladného nebo neopakovatelného úkonu v rámci postupu před zahájením trestního stíhání. O výslechu svědka mladšího patnácti let se zmiňuje také ustanovení upravující postup policejního orgánu při vyšetřování. Státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce mohou běžně žádat, aby jim bylo umožněno provést důkaz, zejména výslech svědka nebo znalce. Pokud se

⁶² Srov. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 9. 1993, sp. zn. 7 To 181/93 [R 11/1994 tr.].

⁶³ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 24. 3. 1970, sp. zn. 7 Tz 84/69 [R 38/1970 tr.].

⁶⁴ FRYŠTÁK, Marek. *Procesní postavení svědka (poškozeného) a jeho výslech v přípravném řízení*. Trestněprávní revue, 2014, č. 10, s. 225-233.

však jedná o výslech svědka mladšího patnácti let, není předseda senátu povinen jejich žádosti vyhovět.⁶⁵

3.1.3. Očekávané změny v právní úpravě

Novelou TŘ v souvislosti s přijetím ZOTČ byla upravena věková hranice v § 102 odst. 1 tak, že se nyní toto ustanovení upravující odchylky při výslechu dětských svědků vztahuje na osoby mladší osmnácti let. Tato změna je rozhodně vnímána jako pozitivní s ohledem na sjednocení dvojkolejnosti a nejednotnosti právního režimu dětí do patnácti a osmnácti let. Tato úprava také odpovídá věkové hranici definující pojem dítěte obsažené v § 126 Trestního zákoníku i čl. 1 Úmluvy o právech dítěte. Ve zbývajících ustanoveních Trestního řádu dále rozvádějících postup při výslechu nezletilých v jednotlivých stádiích trestního řízení však tato změna reflektována dosud není. Konkrétně se jedná o ustanovení § 158 odst. 9, 164 odst. 1, § 183a odst. 2 a 3 a § 215 odst. 2, jejichž obsah je uveden v přecházejícím odstavci.⁶⁶ Tuto nejednotnost věkové hranice v úpravě zvláštností při výslechu dětských svědků by měla odstranit chystaná novela ZOTČ a s ní související novela TŘ⁶⁷, která byla 9.12.2016 schválena Poslaneckou sněmovnou ČR.

3.2. Výslech dětského svědka jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon

K výslechu dětských svědků dochází velmi často již v průběhu přípravného řízení. Přípravné řízení je stádiem trestního řízení, které předchází řízení před soudem. Počíná sepsáním záznamů o zahájení úkonů trestního řízení, příp. provedením neodkladných nebo neopakovatelných úkonů a končí podáním obžaloby, postoupením věci jinému orgánu nebo zastavením trestního stíhání. Sestává se ze dvou fází, a to z prověřování (stádium před zahájením trestního stíhání) a vyšetřování (stádium po zahájení trestního stíhání do skončení přípravného řízení).

⁶⁵ Srov. § 101 odst. 1, § 158 odst. 9, § 164 odst. 1 a § 215 odst. 2 TŘ.

⁶⁶ KOZÁK, Vítězslav. *Nad plánovanou novelou zákona o obětech trestných činů*. Trestněprávní revue. 2016, č. 9, s. 204-206

⁶⁷ Srov. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony, dostupný z <http://www.psp.cz/doc/00/12/41/00124194.pdf>.

Ve fázi prověřování je běžným úkonem sepisování úředních záznamů o provedených vysvětleních, ty však nemohou být použity jako důkaz v řízení před soudem. Za splnění zákonných podmínek lze již v této fázi trestního řízení provést výslech. Řádně zaprotokolovaná výpověď pak může sloužit jako důkaz před soudem. Omezená možnost využití tohoto postupu vázaná na splnění zákonných podmínek je dána především z toho důvodu, že v této fázi trestního řízení ještě nemůže obviněný uplatňovat své právo na obhajobu.

Trestní řád umožňuje tento postup v případě, že má výslech povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu. Neodkladný je takový úkon, „*kteřý vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání*“⁶⁸, neopakovatelný je pak úkon, „*kteřý nebude možno před soudem provést*“⁶⁹. Má-li výpověď povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, je osoba vyslechnuta jako svědek za podmínek uvedených v § 158a TŘ, přičemž jako svědek může být takto vyslechnuta také osoba mladší patnácti let. Výslech se v tomto případě provede na návrh státního zástupce a za účasti soudce. Soudce může do úkonu zasahovat, neboť odpovídá za zákonnost jeho provedení. Jeho zásah však může směřovat pouze do formálně procesního postupu orgánu činného v trestním řízení, nikoliv do věcně obsahové stránky provedení úkonu. V případě provedení výslechu osoby mladší osmnácti let dle § 102 odst. 1 TŘ by byl soudce oprávněn zasahovat do provádění úkonu také z hlediska splnění podmínek uvedených v § 102 odst. 1 (např. ohledně zajištění zvláštní šetrnosti provádění výslechu, ohledně zajištění účasti pedagoga nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže anebo ohledně odložení úkonu na pozdější dobu nebo jeho přerušování či ukončení v případě, že by pokračování mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslýchaného).⁷⁰ Soudci nepřísluší přezkoumávat závěr státního zástupce o tom, že úkon je podle zákona neodkladný nebo neopakovatelný. Účast státního zástupce není dle zákona nutná, nicméně je žádoucí vzhledem k povaze úkonu a významu postavení státního zástupce v přípravném řízení.⁷¹

⁶⁸ Srov. § 160 odst. 4 TŘ.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ ŠÁMAL a kol. *Trestní řád I, II, III*. 7, op. cit. s. 1977.

⁷¹ Ibid.

V protokolu o výsledku svědka jako neodkladném nebo neopakovatelném úkonu je nutné vždy uvést, v čem byla jeho neodkladnost nebo neopakovatelnost spatřována. Byl-li výslech proveden za zákonem stanovených podmínek, je protokol o jeho provedení možné použít jako důkaz v řízení před soudem dle § 211 odst. 2 písm. b) bez dalšího. Tento postup se uplatní také v řízení ve věcech mladistvých, neboť ZSVM v tomto směru neobsahuje zvláštní úpravu.

Význam tohoto způsobu provedení výslechu dětských svědků je nepochybný. Nevyžaduje osobní přítomnost dítěte u soudu, umožňuje neopakování jeho výslechu, čímž snižuje riziko vzniku druhotné újmy a zároveň umožňuje vyslechnout dítě v krátké časové návaznosti na spáchání trestného činu. Důležité je však důsledně dodržovat podmínky pro provedení neodkladných nebo neopakovatelných úkonů, stejně jako obecná ustanovení upravující přípravné řízení a ustanovení § 102 TŘ vyžadující zvláštní přístup k výslechu dětí.

3.3. Výslech obviněného mladistvého dle ZSVM

Zatímco na výslech dětského svědka se uplatní obecná a zvláštní ustanovení Trestního řádu, specifickou úpravu výslechu a zacházení s dětmi, které jsou podezřelé nebo obviněné z určitého provinění upravuje ZSVM. Odlišnosti jejich výslechu vyplývají již z podstaty jejich odlišného procesního postavení. Mladistvý pachatel má zpravidla mnohem větší zájem na výsledku trestního řízení, s čímž musí vyslychající počítat a zvolit proto odlišný přístup k výslechu, především pak v hodnocení výpovědi. Kromě důkazního prostředku má výslech obviněného mladistvého druhý rozměr spočívající v uplatňování jeho práva na obhajobu. I na tomto místě je dle mého názoru vhodné zmínit odlišný postup v řízení ve věcech mladistvých a v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. Provinění mladistvých jsou posuzována podle Trestního zákoníku, řízení v trestních věcech mladistvých upravuje ZSVM v Části první, Hlavě II., Dílu 7. Na posuzování protiprávných činů dětí mladších patnácti let a neodpovědných mladistvých a řízení proti nim se uplatní úprava Části první, Hlavy III. ZSVM, přičemž toto řízení je značně odlišné a řídí se jinými zásadami.

Na rozdíl od dětského svědka má mladistvý obviněný vždy právo odepřít výpověď, které je pro obviněné konkretizováno již v Čl. 40 odst. 4 LZPS. Pokud se mladistvý

rozhodne nevypovídat, nemůže být k výpovědi ani ke svému doznání žádným způsobem donucován. Zatímco svědci jsou povinni vypovídat pouze pravdu, nic nezkrášlovat a nic nezamlčovat, obviněný tuto povinnost nemá. Stejně jako při výslechu svědka mladšího osmnácti let je i při výslechu mladistvého obviněného potřeba zohledňovat rozdíly v psychice dětí oproti psychice dospělých.

Ustanovení § 57 ZSVM ukládá, aby při výslechu obviněného mladistvého bylo postupováno ohleduplně a byla šetřena jeho osobnost. Navazuje tím na ustanovení § 41 odst. 1, podle kterého se musí při provádění úkonů v řízení ve věcech mladistvých jednat se všemi osobami na úkonu zúčastněnými (tedy i s mladistvými) tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel řízení a vždy je nutno šetřit jejich osobnost. Při jednání s mladistvými se dle odst. 2 musí přihlídnout k jejich věku a duševní vyspělosti a postupovat tak, aby nedošlo k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy a jejich další vývoj byl co nejméně ohrožen. Tato ustanovení jsou také projevem zásady zvláštního (specifického) přístupu k mladistvým, která je výslovně uvedena v § 3 odst. 4 ZSVM.⁷² Mezi zvláštní práva mladistvého uvedená v § 42 řadíme právo na zacházení přiměřené jeho věku, duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu. Mladistvý musí mít od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle ZSVM nebo úkony podle TŘ obhájce, a to do dovršení osmnácti let věku. Jedná se však pouze o úkony, které směřují přímo vůči mladistvému, jako osobě, proti níž se řízení vede, nikoliv ve vztahu k jiným osobám.⁷³

Požadavek ohleduplného zacházení s mladistvým při všech úkonech v přípravném řízení nalezneme také v ustanovení § 59, které ukládá státnímu zástupci, aby při výkonu dozoru dbal mimo jiné na ohleduplné zacházení policejních orgánů s mladistvými.⁷⁴

Právně závazný rámec pro výslech mladistvých určený Trestním řádem v kombinaci se speciálními ustanoveními ZSVM umožňuje i v případě mladistvých pachatelů zvláštní přístup s ohledem na jejich věk a vyspělost. Zdůrazněn je výchovný účel řízení proti mladistvému, následná spolupráce s mladistvým a jeho vhodné zařazení do sociálního prostředí, tak aby bylo předcházeno jeho další protiprávní činnosti.

⁷² JELÍNEK, Jiří. *Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu)*. Bulletin advokacie, 2003, č. 11-12, s. 34 – 50.

⁷³ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009, sp. zn. 8 Tdo 583/2009 [R 3/2010 tr.].

⁷⁴ ŠÁMAL a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, op. cit. s. 508.

3.4. Výslech dětské oběti a právo na ochranu před sekundární viktimizací

Pro oběti trestných činů bývá často velmi náročné vyrovnat se s jejich následky, zejména jde-li o trestné činy násilné nebo v sexuální oblasti. Spáchané trestné činy pak ještě více negativně působí na psychiku dětských obětí. Z toho důvodu ZOTČ upravuje některé požadavky na odlišný přístup orgánů činných v trestním řízení k obětem, které bývají vyslýchány jako svědci. Ustanovení tohoto zákona se na děti uplatní v případě, kdy je vyslýchána osoba v postavení oběti a zároveň je mladší osmnácti let.

V důsledku nevhodného a necitlivého přístupu orgánů činných v trestním řízení a chybných reakcí okolí, mohou oběti pociťovat druhotnou psychickou újmu. Tato újma může v některých případech dokonce převýšit újmu prvotní, vzniklou v přímé souvislosti s trestným jednáním pachatele, příp. může dojít ke vzniku posttraumatické stresové poruchy. Rozsah, v jakém mohou být oběti zasaženy, se mezi jednotlivci výrazně liší a nelze jej dopředu zcela předvídat. Přístup státních orgánů by proto měl být vždy nanejvýš ohleduplný a citlivý.⁷⁵

V této souvislosti hovoříme o tzv. sekundární viktimizaci, která je definována v Doporučení (2006) 8 Výboru Ministrů na pomoc obětem trestných činů následovně: „*druhotná viktimizace znamená viktimizaci, k níž dochází nikoliv v přímém důsledku trestného činu, nýbrž v průběhu reakcí ze strany institucí a jednotlivců vůči oběti*“⁷⁶. ZOTČ, implementující směrnici Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU, pro sekundární viktimizaci používá pojem druhotné újmy a definuje ji takto: „*druhotnou újmou se pro účely tohoto zákona rozumí újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní*“⁷⁷.

⁷⁵ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 120 an.

⁷⁶ Doporučení Rec(2006)8 Výboru ministrů členským státům ohledně pomoci obětem trestných činů.

⁷⁷ Srov. § 2 odst. 5 ZOTČ.

Zdrojem sekundární viktimizace mohou být přibraní znalci (psychologové, psychiatři, lékaři), orgány činné v trestním řízení, ale i pachatel, média, členové rodiny a známí.⁷⁸ K jednotlivým pochodům sekundární viktimizace řadíme následující.

- Očerňování oběti – to ve viktimologii označuje tendenci či způsob atakování oběti, jehož smyslem je dospět ke konstatování, že si oběť viktimizaci zasloužila. Očerňování se zpravidla opírá o chování oběti, její vzhled, minulost či životní styl.
- Obviňování oběti – oběť je explicitně či implicitně obviňována z naivity, riskantního či lehkomyšlného chování.
- Nerespektování soukromí oběti – oběť vnímá prezentování informací o sobě a prožité situaci jako zraňující, pokud k němu dochází bez jejího souhlasu nebo mimo její kontrolu. Právo na ochranu soukromí je proto důležitou součástí úpravy postavení oběti v trestním řízení.
- Poškození dobrého jména oběti.
- Bagatelizace újmy – oběti druhotně poškozuje zpochybňování rozsahu nebo závažnosti způsobené újmy, zvláště pak pokud k němu dochází ze strany zdravotnického personálu.⁷⁹

Zákon obětem přiznává právo na ochranu před druhotnou újmou a zavazuje forenzní praxi, aby jí při ve své činnosti předcházela. Tato úprava je obsažena v Dílu 5, § 17 - § 22 ZOTČ. Jednotlivá ustanovení zahrnují povinnost přistupovat k oběti zdvořile, šetrně a podle možností jí vycházet vstříc. Dále orgány činné v trestním řízení postupují k oběti s přihlédnutím k jejímu věku, zdravotnímu a psychickému stavu, rozumové vyspělosti a kulturní identitě, a to vždy tak, aby nedocházelo k prohlubování újmy způsobené oběti trestným činem nebo k druhotné újmě. Právo na ochranu před druhotnou újmou zahrnuje významné opatření v podobě práva oběti požádat o zabránění kontaktu s osobou pachatele. Součástí jsou také zvláštní ustanovení pro podání vysvětlení, výslech obětí a zvláště zranitelných obětí a právo na jejich doprovod důvěrníkem.

⁷⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila, VITOUŠOVÁ, Petra a kolektiv. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing 2007, s. 23.

⁷⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 61 an.

Výslechem obětí se zabývají zejména § 18 - § 20 ZOTČ. Účelem ustanovení § 18 je omezit kladení otázek směřujících do intimní oblasti obětí: „*Otázky směřující do intimní oblasti vyslychané oběti lze klást jen tehdy, pokud je to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Tyto otázky je třeba klást zvlášť šetrně a po obsahové stránce vyčerpávajícím způsobem, aby nebylo nutné výslech znovu opakovat; jejich formulaci je třeba při zachování potřebné ohleduplnosti přizpůsobit věku, osobním zkušenostem a psychickému stavu oběti.*“ Uvedenou intimní oblastí rozumíme kromě oblasti sexuality vše, co je důvěrné, důvěrně přátelské, úzce soukromé, tělesně nebo sexuálně blízké.⁸⁰ Požadavek zvláštní šetrnosti znamená nejen volbu vhodných výrazových prostředků, ale i způsob, jakým je otázka položena. V tomto případě ustanovení obsahuje i bližší specifikaci vhodné formulace otázek. Oběť také může žádat, aby byla v přípravném řízení vyslechnuta osobou stejného nebo opačného pohlaví.

Na ustanovení § 18 zohledňující zvláštnosti při výslechu obětí navazují § 19 a 20, které upravují další přísnější požadavky pro výslech obětí zvlášť zranitelných. Zvlášť zranitelnou obětí se pro účely ZOTČ rozumí také dítě mladší osmnácti let, a to bez ohledu na to, zda nabylo zletilosti dříve.⁸¹ Těmto osobám je poskytnut vyšší standard práv, který by měl odrážet jejich zranitelnost. Jejich výslech se řídí několika základními pravidly. Zvlášť zranitelnou oběť je v trestním řízení nutné vyslychat obzvláště citlivě a s ohledem na okolnosti, které ji činí zvlášť zranitelnou. Přístup k nim by měl být vždy individuální. Zvlášť zranitelné oběti mají právo si vybrat, zda je bude vyslychat muž, nebo žena a na rozdíl od obětí, které nejsou zvlášť zranitelné, je jejich žádosti nutné vyhovět, nebrání-li tomu důležité důvody. Měly by také být vyslychány osobou, která byla k výslechu zvlášť zranitelné oběti speciálně vyškolená. „*Je-li obětí dítě, výslech v přípravném řízení provádí vždy osoba k tomu vyškolená s výjimkou případů, kdy se jedná o úkon neodkladný a vyškolenou osobu nelze zajistit. Výslech zvlášť zranitelné oběti se provádí tak, aby později nemusel být opakován. V případě dalšího výslechu před stejným orgánem je vyslychajícím zpravidla stejná osoba, nebrání-li tomu důležité*

⁸⁰ GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, PRÁŠKOVÁ, Helena, MARVANOVÁ, Hana, RŮŽIČKA, Miroslav, ZEZULOVÁ, Jana, SÝKORA, Michal. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 135.

⁸¹ Srov. § 2 odst. 4 písm. a) a GŘIVNA a kol. *Zákon o obětech trestných činů*, op. cit. s. 22.

důvody.“⁸² Výslech zvlášť zranitelných obětí může být na jejich žádost veden distančním způsobem s využitím audiotechniky.⁸³

Druhotná újma způsobená dětským obětem a svědkům projevující se v jejich psychice nemusí být patrná hned. Může se projevit s časovým odstupem někdy i několika měsíců. Její včasné nerozpoznání nebo podcenění přitom může způsobit přetrvání psychických problémů v průběhu celého života. Z důkazního hlediska je evidentní, že sekundární viktimizace zhoršuje nejen ochotu dětí poskytnout výpověď, ale také jejich svědecký výkon. Kombinací procesních práv poškozených a mimoprocenálních práv obětí trestných činů by mělo dojít k poskytnutí potřebné péče a dostatečně citlivého přístupu, tak aby nedocházelo k prohlubování již způsobené újmy.⁸⁴

⁸² Srov. § 20 odst. 2 věta druhá ZOTČ.

⁸³ KALIBOVÁ, Klára, HOUŽVOVÁ, Martina. *První praktické zkušenosti s aplikací zákona o obětech trestných činů*. Právní rozhledy, 2015, č. 1, s. 9-16

⁸⁴ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Práva obětí trestných činů v současné legislativě*. Kriminalistika 4/2015, s. 241-253.

4. Dětská výpověď a její věrohodnost

Obecným cílem výslechu je „získání úplné a pravdivé výpovědi v zájmu zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, pro potřeby trestního řízení nebo plnění dalších úloh Policie ČR“⁸⁵. V kriminalistice výpověď rozumíme „sdělení vyslychané osoby, učiněné z důvodů stanovených zákonem před zákonem stanoveným subjektem v průběhu výslechu a zadokumentované podle příslušných právních předpisů“⁸⁶. Z trestně procesního hlediska je výpověď důkazním prostředkem a za její zvláštní druh je považováno také vysvětlení. Důsledky vysvětlení jsou nesporně významné, nicméně nemají důkazní status v trestním řízení. Výpověď jako produktem duševní činnosti člověka a projevem jeho celistvé osobnosti⁸⁷ se blíže zabývá forenzní psychologie, konkrétně psychologie výpovědi. Objasňuje zejména proces formování výpovědi a veškeré psychické jevy, které s tímto procesem souvisejí. V průběhu trestního řízení je možné požadovat posouzení věrohodnosti podané výpovědi, a to od znalce-psychologa. Vyšetření věrohodnosti bývá vyžadováno v případech, kdy neexistuje dostatek věcných důkazů usvědčujících pachatele ze spáchání trestného činu, trestný čin se stal beze svědků pouze mezi pachatelem a obětí, příp. není jisté, zda vůbec k nějaké újmě došlo. Uvedené situace jsou běžné zejména u sexuálních a násilných trestných činů.⁸⁸

4.1. Fáze utváření výpovědi

Utváření výpovědi prochází dle trestněprávní nauky třemi základními fázemi:

- a) vnímání určité skutečnosti;
- b) jejím zapamatováním a uchováním v paměti;
- c) její reprodukcí.⁸⁹

⁸⁵ KONRÁD a kol. *Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metody vyšetřování*, op. cit. s. 58.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ ČÍRTKOVÁ. *Kriminální psychologie*, op. cit. s. 213.

⁸⁸ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4. aktualizované vydání. Praha: Grada, 2012. *Psyché* (Grada), s. 222.

⁸⁹ JELÍNEK. *Trestní právo procesní*, op. cit. s. 425.

Psychologie výpovědi i kriminalistické publikace počítají ještě se čtvrtou fází utváření výpovědi, kterou je:

- d) příjem, zpracování a zachycení informací vyslychající osobou⁹⁰.

V některé kriminalistické literatuře se setkáme také s pátou etapou formování výpovědi:

- e) opakovaná výpověď (vyslychaný si v této situaci nevzpomíná jen na prožitou událost, ale také na to, co již jednou vypovídal, čímž dochází k další deformaci výpovědi).⁹¹

V první fázi osoba vnímá určité informace, o nichž dosud neví, že se později stanou předmětem trestního řízení. Podstatou první fáze je tedy bezděčné, neúmyslné vnímání. Aktuální přesnost vnímání je podmíněna psychickým stavem, city a emocemi, subjektivním vztahem k vnímanému ději, pozorností, případně profesionálním zaměřením. Zároveň vzhledem k subjektivně podbarvenému přijímání a zpracovávání informací by měl vyslychající počítat s tím, že různí lidé i při stejných podmínkách a obdobné obecné věrohodnosti vnímají stejné události různým způsobem. Jejich výpovědi proto mohou být rozdílné, přestože vypovídají subjektivně pravdivě. Do určité míry a za určitých podmínek jsou rozdíly zcela přirozené.⁹² V případě dětských výpovědí v této fázi hraje významnou roli dosažený vývojový stupeň vnímání související s chronologickým věkem dítěte i jeho mentální zralostí. Role vnímání je pro konečnou podobu výpovědi velmi významná a je velmi podrobně zkoumána forenzní psychologíí. Zvláštní pozornost je věnována problematice očitých svědectví, odhadování (ve vnímání a vzpomínkách) a vnímání řeči.⁹³

Ve druhé fázi utváření výpovědi, která spočívá ve vštípení a uchovávání vnímaných informací, dochází k jejich modifikaci ve směru úbytku množství a přesnosti. Mnoho vnímaných informací není pamětí vůbec uchováno a je bezprostředně zapomenuto, ty důležité z nich jsou přesunuty do dlouhodobé paměti, odkud jsou vybavovány. Paměť obdobně jako vnímání funguje subjektivně a individuálně. Na paměť zároveň působí různé faktory stimulující zapomenutí nebo naopak vštípení a uchování. Značné množství literatury v oblasti forenzní psychologie se zabývá vztahem mezi stresem

⁹⁰ ČÍRTKOVÁ. *Kriminální psychologie*, op. cit. s. 214.

⁹¹ KONRÁD a kol. *Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metody vyšetřování*, op. cit. s. 59.

⁹² Ibid. s. 215.

⁹³ Ibid. s. 216.

oběti či svědka vyvolaným trestným činem a pamětí. Tento vztah však dosud není zcela objasněn. Lidé své vzpomínky vzniklé v souvislosti s traumatickou či stresující událostí popisují často jako trvalejší a jsou o jejich přesnosti více přesvědčeni. Na druhou stranu se mnoho vědců zabývalo možností, že je paměť pro stresující zážitky blokována specifickými psychickými mechanismy. Četné studie prokázaly, že lidé v těchto situacích často označují určité časové úseky, ze kterých si nejsou schopni své vzpomínky vybavit. Dle některých teorií lze vztah mezi stresem a pamětí charakterizován následovně. Stres při prožívání události zlepšuje paměťový výkon, pokud dosahuje nízké úrovně. Jakmile míru stresu překročí určitou hranici, paměťový výkon se zhoršuje. Problematické je však stanovit nebo rozpoznat onu optimální úroveň stresu. Je nepochybné, že zde svou roli hrají také individuální rozdíly mezi svědky či oběťmi trestných činů.⁹⁴ Ve světle výše uvedeného je nutné při každé výpovědi vzít v úvahu povahu vnímané události, roli vyslychaného v této situaci a míru stresu, se kterou bylo prožití této události spojeno.

Při předávání informací prostřednictvím slovní formulace či názorné ukázky se projevuje duševní dění vyslychaného v okamžiku průběhu výslechu. Na kvalitě výpovědi se odráží bezprostřední výslechová atmosféra a vnější výslechové prostředí. Výpověď může být zkreslena také v závislosti na fázi průběhu výslechu. V monologické části očekáváme spíše neúplnost sdělovaných informací, případně změnu jejich obsahu. V části dialogické do výslechu více zasahuje osoba vyslychajícího, v návaznosti na spolupráci mezi vyslychajícím a vyslychaným, se může vyslychaný snažit na každou otázku poskytnout patřičnou odpověď, a proto informace nahrazovat, vylepšovat a mísit.

Čtvrtá a závěrečná fáze utváření výpovědi se dotýká podílu vyslychaného na výsledcích výslechu. Psychologickou podstatou této fáze je vnímání, porozumění a zachycení informací předávaných vyslychaným vyslychajícím. I na jeho straně může nastat řada omylů a chyb, zpravidla ne méně než na straně vyslychaného. K co největší eliminaci těchto chyb je vhodné zaznamenávat celý průběh výslechu věrně a podrobně. Za tímto účelem může sloužit využití zvukové či audiovizuální dokumentace.

V rámci každé výše zmíněné fáze utváření výpovědi může dojít k nesprávnostem a omylům, které mohou mít vliv na výslednou správnost výpovědi. Správně vyhodnotit

⁹⁴ O'DONOHUE, William, LEVENSKY, Eric. *Handbook of forensic psychology: resource for mental health and legal professionals*. Amsterdam: Elsevier, 2004, s. 519-522.

podanou výpověď je proto velmi složité a obtížné. Vždy je potřeba vzít v potaz subjektivní i objektivní okolnosti utváření výpovědi a vyrovnat se také s tím, co již bylo zjištěno prostřednictvím jiných důkazních prostředků.⁹⁵ V rámci výpovědi lze posuzovat a využít jako důkaz vždy pouze zprávy o skutečnostech, nikoliv jejich hodnocení.⁹⁶

Opakovaná výpověď

Opakovaný výslech je nežádoucím jevem reevokujícím prožité trauma zvláště v případě dětských svědků. Postup v rámci provedení prvního výslechu by měl splňovat všechny zákonné náležitosti a být svým obsahem natolik vyčerpávající, aby nebylo nutné jej opakovat. Mohou však nastat situace, kdy se opakování výslechu vyhnout nepodaří. V tomto případě by si měl vyslychající zejména uvědomit, že mezi první a opakovanou výpovědí dochází k dalšímu přepracování informací uchovávaných v paměti. Pro proces utváření výpovědi je v této fázi typická tzv. tendence ke konstantnosti výpovědi. Lze běžně předpokládat, že opakovaná výpověď by se svým obsahem neměla příliš lišit od předchozí. Dále se zde uplatňuje efekt tzv. reprodukce reprodukováného. Informace, které vyslychaný již jednou reprodukoval, se lépe uchovávají v paměti, proto bude mít vyslychaný tendenci uvádět při opakovaném výslechu to, co již dříve sdělil. Je málo pravděpodobné a tudíž nevěrohodné, že by vyslychající zcela zapomněl fakta, která již jednou uvedl.⁹⁷

4.2. Věrohodnost výpovědi

Pojem věrohodnost výpovědi vyjadřuje míru souladu výpovědi se skutečností. Z praktického hlediska odpovídá na otázku, zda se vyšetřovatel může na získanou výpověď spolehnout, zda jí může věřit, zda vše proběhlo tak, jak vyslychaný líčí. Věrohodná výpověď líčí skutečnosti tak, jak reálně proběhly bez zkreslení. Nevěrohodná výpověď pak zahrnuje údaje zkreslené, smyšlené, neodpovídající realitě. Zcela smyšlené výpovědi se vyskytují zřídka, velmi časté jsou naopak výpovědi obsahující kombinaci informací pravdivých a nepravdivých. Věrohodnost rozlišujeme

⁹⁵ JELÍNEK. *Trestní právo procesní*, op. cit. s. 425.

⁹⁶ Srov. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 8. 1995, sp. zn. 11 Tz 19/95 [R 18/1996 tr.].

⁹⁷ ČÍRTKOVÁ. *Kriminální psychologie*, op. cit. s. 230.

obecnou a speciální. Obecná věrohodnost vyjadřuje skutečnost, „zda vyslychající má odpovídající psychické předpoklady k objektivnímu vnímání, zapamatování a vybavování prožitých událostí“⁹⁸. Každý člověk se vyznačuje určitou obecnou věrohodností. Speciální věrohodnost se týká konkrétní výpovědi vyslychaného. „V případě speciální věrohodnosti se posuzuje, zda je konkrétní výpověď pravdivá a do jaké míry koresponduje se skutečností.“⁹⁹ Vztah mezi uvedenými druhy věrohodnosti není symetrický. Obecně věrohodná osoba může za určitých okolností vypovídat nepravdivě, a naopak obecně nevěrohodná osoba může podat věrohodnou výpověď.

4.2.1. Posuzování věrohodnosti výpovědi

Postup a kritéria posuzování speciální věrohodnosti výpovědi závisí na posuzovateli, obecný závazný postup stanoven není. Jednotlivá používaná kritéria pro odlišení pravdy a lži mají pravděpodobnostní charakter. Obvykle se přihlíží k **osobnosti** vyslychaného a jeho způsobilosti podat věrohodnou výpověď (tedy k obecné věrohodnosti). Obecná věrohodnost může být snížena rozumovými nebo duševními vlastnostmi vyslychané osoby. Dalším významným kritériem je existence eventuální **motivace** vyslychaného lživě vypovídat, přičemž tuto motivaci mohou ovlivňovat vnitřní pohnutky nebo vnější tlaky (např. ovlivňování ze strany rodiny). V rámci samotné **výpovědi** se posuzují verbální i neverbální kritéria. Mezi **verbální** kritéria věrohodnosti patří obsah výpovědi, tedy to, co vyslychaný při výslechu sděluje a způsob sdělování těchto informací, tzv. paraverbální projevy. K **neverbálním** kritériím řadíme doprovodné chování a psychofyziologické jevy.¹⁰⁰

V trestním řízení může být k posouzení věrohodnosti přizván znalec z oboru psychologie. Ten se může vyjádřit obecně k těm faktorům osobnosti vyslychaného, které mohou mít vliv na jeho věrohodnost, není však oprávněn vyjadřovat se k otázce, zda je výpověď obviněného nebo svědka pravdivá, příp. která z několika výpovědí vyslychaného je pravdivější (tedy hodnotit speciální věrohodnost výpovědi). Takové hodnocení důkazů přísluší jen soudu, přičemž soud je povinen hodnotit důkazy podle

⁹⁸ ČÍRTKOVÁ. *Forezní psychologie*, op. cit. s. 361.

⁹⁹ Ibid. s. 362.

¹⁰⁰ ČÍRTKOVÁ. *Kriminální psychologie*, op. cit. s. 235 an.

svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.¹⁰¹

4.2.2. Věrohodnost výpovědi dítěte

Názory na způsobilost dětí podat úplnou, pravdivou, a tím relevantní výpověď prošly významným vývojem. Na základě výzkumů psychologů i výslechové praxe se dnes obecně vychází ze stanoviska, že děti jsou běžně způsobilé poskytnout platnou věrohodnou výpověď. Utváření výpovědi probíhá u dětí obdobně jako u dospělých. Dle některých výzkumů dokonce mohou být děti školního věku schopny lepších paměťových výkonů než dospělí.¹⁰² V konkrétních případech se můžeme setkat s různou mírou způsobilosti vyslýchaného dítěte podat věrohodnou výpověď. Paměťový i reprodukční výkon dětí je ovlivňován řadou faktorů, k nimž mj. patří jejich mentální zralost, povaha vnímaných skutečností a přístup vyslychajícího.

Posuzování věrohodnosti dětské výpovědi je samostatnou a náročnou odbornou kapitolou. Obecnou věrohodnost u dětí posuzujeme z objektivních skutečností, zdůrazněna je analýza prostředí, v němž dítě vyrůstá, a jeho možné vlivy na psychiku nezletilého. Je třeba soustředit se zejména na „zkoumání kvality vnímání, rozumových schopností, paměti, způsobu myšlení a struktury osobnosti, sugestibility, sklonů k fantazii i případných obecných tendencí k podvádění“¹⁰³. Značnou roli zde hrají i informace získané prostřednictvím posudků ze školy nebo výpovědí jiných osob. Při posuzování speciální věrohodnosti je nutné se zaměřit na možné důvody pro lživou výpověď. Mohou jimi být strach, msta, ochrana jiné osoby, autosugesce, heterosugesce. Vzhledem k nedostatečné slovní zásobě u mladších dětí hrají významnou roli neverbální signály. Zároveň užití slovního výrazu, které by dítě samo od sebe vzhledem ke svému věku nepoužilo, může indikovat návod, radu nebo přinucení k určité výpovědi. U dětí je ještě více než u dospělých nutný individuální přístup ke každému konkrétnímu případu.

Za nejpříznivější věk z hlediska věrohodnosti dětské výpovědi se dle provedených výzkumů považuje období mezi 9 a 11 rokem života, u chlapců může přetrvávat až do 13 či 14 roku. Na věrohodnost výpovědí dětí předškolního věku bohužel nelze příliš

¹⁰¹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 4. 6. 1986, sp. zn. 1 Tzf 3/86 [R 12/1987 tr.].

¹⁰² ČÍRTKOVÁ. *Kriminální psychologie*, op. cit. s. 206.

¹⁰³ KACAFÍRKOVÁ, Marcela. *Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení*. Právo a rodina, 2011, s. 11-14.

spoléhat, a to především z důvodu nedostatečné spolehlivosti tvrzených časových údajů.¹⁰⁴

V rámci nevěrohodné dětské výpovědi je významné rozlišovat mezi výpovědí záměrně nepravdivou a mezi sugescemi. Autosugesce vyplývá z psychické poruchy dítěte. K heterosugesci naopak dochází bez psychopatologických dispozic. Může se jednat o případy, kdy je dítě:

- záměrně ovlivněno třetí osobou k nepravdivé výpovědi, samo ji jako nepravdivou vnímá a přijme ji,
- záměrně ovlivněno třetí osobou k nepravdivé výpovědi, přičemž se s indukovanou informací ztotožní a považuje ji za pravdivou,
- bezděčně ovlivněno třetí osobou (např. omylem), samo indukovanou informaci jako nepravdivou vnímá a přijme ji,
- bezděčně ovlivněno třetí osobou k nepravdivé výpovědi, přičemž se s indukovanou informací ztotožní a považuje ji za pravdivou.¹⁰⁵

Lze tedy shrnout, že dětská výpověď může být buď věrohodná, záměrně lživá, nevěrohodná v důsledku sugesce způsobené třetí osobou nebo nevěrohodná v důsledku autosugesce, podmíněná neschopností dítěte odlišit realitu od fantazie. K jednotlivým variantám musí být na straně dítěte splněny určité psychologické podmínky, které mohou být předmětem znaleckého zkoumání, a tím může dojít ke správnému posouzení věrohodnosti dětské výpovědi. Těmito podmínkami mohou být např. značná kognitivní vyspělost v případě záměrně lhavého dítěte, výskyt psychopatologických dispozic pro případ autosugesce, nebo okolnosti podporující sugestivní ovlivňování při heterosugesci.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ ČÍRTKOVÁ. *Forenzní psychologie*, op. cit. s. 372, 373.

5. Postup a taktika při výslechu dítěte

Závazný rámec pro postup vyslychajících orgánů při provádění výslechu svědků či obviněných je stanoven Trestním řádem. Jeho ustanovení upravují zejména možné způsoby zajištění přítomnosti vyslychaného, povinnost jeho poučení a další náležitosti postupu výslechu, tak aby jeho výsledky mohly být podkladem pro další průběh řízení, a především mohly být využity jako důkaz v hlavním líčení. K postupu při výslechu i některým zvláštním postupům např. při provádění výslechu pomocí videokonferenčního zařízení se vyjadřuje také Instrukce Ministerstva spravedlnosti, č.j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy. Základní směrnicí pro postup při výslechu svědka je požadavek provádět výslech tak, aby poskytl pokud možno úplný a jasný obraz o skutečnostech důležitých pro trestní řízení.¹⁰⁶ Všeobecně platný a vyčerpávající návod na provedení výslechu však vzhledem k jeho složitosti a především různorodosti poskytnout nelze.

O tom, jak správně vést výslech pojednává řada kriminalistických publikací. Zvolená taktika výslechu bude vždy záviset na procesním postavení vyslychaného dítěte, jeho věku, předmětu trestního řízení, charakteru zjišťovaných informací i množství informací, které již vyšetřovatelé získali prostřednictvím jiných důkazních prostředků.

5.1. Příprava výslechu

Výslech jako náročný, složitý a důležitý procesní úkon je třeba provést s největší pečlivostí. Každý jednotlivý výslech proto vyžaduje dostatečnou obsahovou a organizační přípravu. Příprava výslechu dítěte by měla být zvláště pečlivá, zejména s ohledem na požadavek neopakování takového výslechu. Zároveň by měl být výslech proveden co nejdříve po spáchaném činu, aby nedošlo k ovlivňování vyslychaného dítěte jeho vrstevníky či rodinnými příslušníky. U malých dětí hraje z časového hlediska roli také možnost rychlého překrytí prožitých událostí v jeho paměti skutečnostmi novými.

¹⁰⁶ ŠÁMAL a kol. *Trestní řád I, II, III*, op. cit. s. 1482.

Obsahová příprava výsledku se zpravidla dělí na analytickou a syntetickou fázi. Cílem analytické fáze je ujasnit si okruh okolností, které nejsou doposud vůbec objasněny nebo jsou objasněny jen částečně a vymezit z nich ty okolnosti, které mají být objasněny právě připravovaným výsledkem.¹⁰⁷ Předmětem analýzy jsou doposud shromážděné materiály, které mají důkazní nebo pomocný charakter. Materiály důkazního charakteru budou požitý jako důkazy, materiály pomocné mají zejména taktický význam a umožňují získání důkazů. Analýza dosud shromážděných materiálů plní kontrolní funkci tím, že jsou v rámci ní zjištěny rozpory a neúplnosti materiálů, které by se při výsledku nepříznivě projeví. Neméně významnou je studijní funkce analýzy materiálů, která zajišťuje vyhodnocení zkoumaných materiálů a umožňuje vytyčení hlavních otázek pro výslech a celkového cíle výsledku.¹⁰⁸ Současně je analyzována osoba a osobnost vyslychaného za účelem možného předvídaní jeho chování v průběhu výsledku a následné zvolení vhodného přístupu. Předmětem jsou také schopnosti vyslychaného zejména s ohledem na vedení příslušného výsledku.

V rámci syntetické fáze obsahové přípravy výsledku vyslychající modeluje jeho možný průběh. Na základě poznatků z analytické fáze rozhoduje o formě výsledku, jeho časovém zařazení ve sledu provedení jiných důkazních prostředků, vhodném čase i místě, taktických záměrech a technických prostředcích komunikace a dokumentace. Vytvořený plán výsledku je pak ovlivněn zejména složitostí případu, předpokládanou složitostí výsledku a schopnostmi vyslychaného.

Organizačně-materiální příprava zahrnuje volbu vhodného prostředí pro výslech, konkrétního okruhu plánovaných přítomných osob, volbu a přípravu technických prostředků a celkové organizační zajištění výsledku. Výslechové prostředí rozlišujeme vnitřní a vnější. Vnitřním prostředím rozumíme klima výslechové místnosti (nebo také atmosféru), které má značný vliv na psychiku vyslychaného. Toto klima je dotvářeno řadou faktorů, mj. polohou míst pro vyslychajícího a vyslychaného nebo rušivými elementy zvenčí. Příznivé klima výsledku je vždy základem pro jeho úspěšné provedení. Místo, kde výslech probíhá, nejlépe speciální výslechová místnost, spadá do vnějšího prostředí výsledku.¹⁰⁹ To je významné zvláště u dětských vyslychaných. Technické

¹⁰⁷ KONRÁD a kol. *Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*, op. cit. s. 62.

¹⁰⁸ NĚMEC, Miroslav. *Kriminalistická taktika pro policisty*. Praha: EUROUNION, 2004, s. 203.

¹⁰⁹ *Ibid.* s. 205, 206.

prostředky je třeba vždy zvolit a připravit včas a tak, aby nerušily vyslýchané dítě při výpovědi a neodváděly jeho pozornost.

5.2. Taktika výslechu

Taktikou výslechu dle publikace Musila, Konráda a Suchánka rozumíme „*system taktických postupů pro získání pravdivé a úplné výpovědi*“¹¹⁰, přičemž získání úplné a pravdivé výpovědi vyslýchaného je základním cílem výslechu. Němec pak za taktiku výslechu považuje „*aktivní tvůrčí proces skládající se z myšlenkových operací vyslýchajícího, jehož výrazem je souhrn aplikovaných nejefektivnějších postupů pro řešení obecné úlohy výslechu v konkrétním případě*“¹¹¹. Taktické postupy se uplatňují v rámci jednotlivých stadií výslechu (úvodní stádium, monolog a dialog) a úzce navazují na provedenou přípravu. Na základních taktických postupech se literatura většinou shoduje a jsou jimi následující:

- formování kontaktu vyslýchajícího s vyslýchaným,
- analýza výpovědi v průběhu výslechu,
- psychologická pomoc k překonání zdánlivě zapomenutého, chybných vzpomínek i subjektivních nedostatků reprodukce,
- psychologické působení k překonání orientace vypovídat lživě.

K prvnímu a zásadnímu taktickému postupu, kterým je formování kontaktu vyslýchajícího s vyslýchanou osobou, dochází již v úvodním stádiu výslechu. Významným momentem monologické části výslechu je druhý z taktických postupů, kterým je analýza výpovědi v průběhu výslechu. Vzhledem k úzké návaznosti dvou uvedených taktických postupů na jednotlivá stádia výslechu, ve kterých se uplatňují, budou blíže rozebrány v rámci výkladu o těchto stádiích. Zbylé taktické postupy se uplatňují v návaznosti na nastalou výslechovou situaci a slouží k jejímu řešení. Pojednání o nich bude spolu s výslechovými situacemi navazovat na dialogickou fázi výslechu.

¹¹⁰ MUSIL a kol. *Kriminalistika*, op. cit. s. 330.

¹¹¹ NĚMEC. *Kriminalistická taktika pro policisty*, op. cit. s. 206.

5.3. Průběh výslechu

Kriminalistická taktika vycházející z ustanovení Trestního řádu doporučuje následující stádia výslechu v tomto pořadí:

- a) úvodní stádium,
- b) monolog,
- c) dialog.

Všechna stádia mají v rámci prováděného výslechu svůj význam, první a druhé stádium je povinné, třetí fakultativní pro případ, že je nutné dosud získanou výpověď doplnit.¹¹²

5.3.1. Úvodní stádium

Úvodní stádium výslechu má za cíl především splnění trestně procesních požadavků a seznámení účastníků výslechu. Do tohoto stádia spadá již způsob a forma zajištění přítomnosti vyslychané osoby. Samotný výslech začíná přivítáním, následuje ověřování totožnosti. Vyslychaná osoba by dále měla být poučena o právech a povinnostech podle jejího procesního postavení. Na závěr je vyslychaný seznámen s předmětem a důvodem svého výslechu.

Zajištění přítomnosti vyslychaného dítěte

Přítomnost vyslychaného dítěte je možné zajistit obdobně jako u dospělé osoby jeho předvoláním, případně předvedením. K předvolání dochází nejčastěji prostřednictvím zákonných zástupců dítěte. Ti jsou kontaktováni, je jim vysvětlena podstata vyšetřované věci a procesní postavení dítěte a domluví se termín a místo výslechu. Může však nastat situace, kdy takový postup není vhodný. Zejména pokud jsou rodiče sami zainteresováni na výsledku trestního řízení a dá se očekávat, že by svědeckou výpověď mohli ovlivňovat. Zajištění přítomnosti dítěte k provedení výslechu pak může proběhnout i prostřednictvím školního zařízení¹¹³.

¹¹² Ibid. s. 190.

¹¹³ KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav, NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. 1. Vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, str. 61-72.

Poučení

Před každým výslechem musí být svědek řádně poučen. Dle § 101 odst. 1 TŘ se poučení týká jeho práva odeprít výpověď, které přichází v úvahu, že je mezi ním a obviněným blízký vztah. Svědka je třeba také poučit o zákazu výslechu, jestliže by měl vypovídat o okolnostech dle § 99 odst. 1 a 2 TŘ. Vyslýchající musí svědka poučit o jeho možnosti žádat utajení své totožnosti. Důležitou součástí je poučení o povinnosti vypovídat pravdivě a nic nezamlčovat a o příp. trestní odpovědnosti za křivou výpověď.

Konkrétní rozsah a způsob poučení dětí je poměrně problematickou oblastí. Vyslýchané děti by měly být vždy poučeny přiměřeně svému věku.¹¹⁴ V každém případě by měly být poučeny o svém právu nevypovídat. Z hlediska způsobu poučení můžeme děti rozdělit do tří věkových kategorií. Děti ve věku od 15 do 18 let lze poučit ve stejném rozsahu jako dospělé. Jejich stupeň vývoje jim již umožňuje takovéto poučení dostatečně vnímat a pochopit. Osobu mladší 15 let nelze trestně stíhat za trestný čin křivé výpovědi, proto o těchto následcích nepravdivé výpovědi nemůže být ani poučována. Dále můžeme děti do 15 let rozdělit z hlediska stupně rozumového vývoje a schopnosti porozumět poučení vyslýchající osoby na kategorii dětí do 7-8 let a na děti ve věku od 8 do 15 let. U nejmladší věkové kategorie je poučení nejspecifičtější. Je vhodné, aby se vyslýchající osoba zapojila do činnosti dítěte a projevila o ni zájem. Z této fáze lze následně citlivě navázat do fáze poučování, např. „povídáš si s panenkou? Jestlipak ti ta panenka lže, nebo ty jí.“ „Ale ty určitě víš, že lhát se nemá a že se má mluvit pravda.“ „Tak víš co, slíbíme si spolu, že si nebudeme lhát při našem povídání, platí?“¹¹⁵.

Dítě by vždy mělo poučení rozumět. Může se však stát, že dítě poučení neporozumí, anebo uvede, že rozumí jen proto, aby vyhovělo vyslýchajícímu. Vždy je tedy na místě si vhodnými dotazy ověřit, zda dítě poučení skutečně porozumělo, příp. jej požádat, aby se pokusilo poučení říct svými slovy. Řádné poučení vyslýchaného svědka je velmi důležité. Vadný postup orgánů činných v přípravném řízení při poučení vyslýchaného může vést až k absolutní neúčinnosti výpovědi jako důkazu, např. pokud svědek nebyl

¹¹⁴ Srov. § 101 odst. 1 TŘ.

¹¹⁵ CHMELÍK. *Rukověť kriminalistiky*, op. cit. s. 170.

poučen o svém právu odepřít výpověď.¹¹⁶ Poučení dítěte (i ve věku mladším 15 let) dané jí jen podle obecných ustanovení o výslechu svědka však samo o sobě nečiní jeho výpověď nepoužitelnou.¹¹⁷

Formování kontaktu s vyslychaným dítětem

Již moment navazování a formování kontaktu může být pro efektivní výslech dítěte rozhodující. Jedná se o cílené psychologické působení vyslychajícího na vyslychané dítě za účelem vyvolání či posílení jeho zájmu učinit pravdivou a úplnou výpověď.¹¹⁸ Při komunikaci s dítětem je navázání kontaktu velmi důležité a často náročné. Zároveň je první podmínkou každého úspěšného rozhovoru. Dítě musí být upoutáno a motivováno komunikovat. Navázání kontaktu by mělo být trpělivé a citlivé zvláště s ohledem na druh předmětného trestného činu i procesní postavení dítěte. Důležité je vzbudit u dítěte přesvědčení, že jej vyslychající neodsuzuje, ale naopak je na jeho straně a rozumí mu.¹¹⁹ Vhodným prostředkem k navázání kladného kontaktu s dítětem může být také **dětská kresba**. Dětská kresba totiž „*představuje originální výpověď o psychickém světě dítěte, pomocí výtvarného projevu můžeme poznat lépe schopnosti dítěte, jeho problémy a v neposlední řadě nám výtvarný projev umožní seznámit se s tím, jak děti vidí svět, jak reagují a vyrovnávají se se svým okolím*“¹²⁰. Kreslířská činnost dětí je odrazem jejich rozumových i emocionálních zkušeností a může tak podat výpověď o jeho duševním životě. Aby byla vypovídající hodnota dětské kresby náležitě využita, je nutné, aby měl vyslychající dostatečné množství příslušných odborných znalostí, příp. je vhodné zajistit přítomnost znalce z oboru dětské psychologie.

5.3.2. Monolog

Po úvodní fázi následuje monolog, v jehož průběhu by mělo vyslychané dítě volně a spontánně vypovídat k předmětu výslechu. Jeho výpověď by neměla být bezdůvodně přerušována. Děti v této části vyžadují dostatek prostoru, aby sami spontánně vypovídaly, vyslychající by na ně neměl tlačit a neměl by se snažit výslech urychlit.

¹¹⁶ Srov. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 6.6.1995, sp. zn. 7 To 42/95 [PR 10/1996 str. 467].

¹¹⁷ Srov. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 9. 1993, sp. zn. 7 To 181/93 [R 11/1994 tr.].

¹¹⁸ KONRÁD a kol. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*, op. cit. s. 65.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Přehled vývojové psychologie*, op. cit. s. 76.

Děti by neměly být přerušovány se slovy „to sem nepatří“ nebo „mluv k věci“. Tato spontánní výpověď umožňuje vyslyšajícímu dále poznávat osobnost dítěte a jeho postoje k předmětné věci. Již v průběhu této fáze může hodnotit jeho paměť, porovnávat jeho výpověď s již zjištěnými skutečnostmi, hodnotit úplnost a věrohodnost výpovědi. Zároveň si vyslyšající připravuje otázky pro dialogickou část.¹²¹

V průběhu monologické fáze, jak již bylo uvedeno v rámci taktiky výslechu, dochází k **prvotní analýze výpovědi**. Jedná se o základní taktický postup, který umožňuje vhodnou volbu dalších taktických postupů při vedení výslechu. Funkce této analyticko-syntetické činnosti je studijní (bezprostřední získání základních informací o osobě a schopnostech vyslychaného), kontrolní (zjištění rozporů či shod s dosud zjištěnými skutečnostmi i případných vnitřních rozporů ve výpovědi) a formativní (vytvoření vnitřního přesvědčení o pravdivosti výpovědi, případně o motivaci vyslyšajícího vypovídat pravdivě).¹²²

5.3.3. *Dialog*

Ve chvíli, kdy dítě ukončilo monologickou část a nemá již dále co říct, může následovat část dialogická, která spočívá v kladení otázek vyslyšajícím a odpovídání vyslychaného. Cílem je doplnění, upřesnění a konkretizace monologické výpovědi, pokud je to nutné vzhledem k nedostatečné výpovědi v monologické části. Mohou být odstraněny případné rozpory ve výpovědi či rozpory výpovědi s informacemi zjištěnými z jiných důkazů. Otázky vyslyšajícího by měly být krátké, srozumitelné, jasné a u dětí zejména citlivě volené. Vyslyšající by se měl vždy vyhnout otázkám kapiózním a sugestivním, případně otázkám, které v sobě již obsahují možnou nebo chtěnou odpověď.¹²³

Na dialogickou část výslechu dítěte je dle mého názoru vhodné využít i obecné psychologické poznatky o vedení rozhovoru s dítětem. Některé z nich uvádí Čačka ve své monografii zabývající se psychologií dítěte. Po celou dobu trvání dialogu s dítětem je dle něj třeba dbát na udržení přátelského tónu a atmosféry a je třeba dítěti plně věnovat svou pozornost. V každém případě je vhodné se vyhnout jakýmkoliv

¹²¹ CHMELÍK. *Rukověť kriminalistiky*, op. cit. s. 169.

¹²² KONRÁD a kol. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*, op. cit. s. 65.

¹²³ MUSIL a kol. *Kriminalistika*, op. cit. s. 332.

hodnotícím gestům či soudům, a to i v případě, kdy o sobě dítě říká něco nechvályhodného nebo si o hodnocení samo řekne. Samozřejmostí by mělo být neuzívání provokativních nebo urážlivých otázek a zamezení vzniku jakéhokoliv konfliktu. Kontakt s dítětem by měl být přiměřený a živý, dítě by mělo mít prostor pro přemýšlení, pomlky proto nejsou na škodu. Vyslychající by měl být schopen v průběhu dialogu zachytit a analyzovat také neverbální projevy dítěte, které mohou lépe naznačit skutečný význam dětské odpovědi.¹²⁴

5.4. Typické výslechové situace a taktika jejich řešení

Při výslechu se můžeme setkat se třemi typy výslechových situací:

- vyslychaný chce vypovídat pravdivě, vypovídá pravdivě, jeho výpověď je relativně úplná (tato situace je příznivá a relativně jednoduchá, vyslychající kontroluje úplnost a přesnost výpovědi);
- vyslychaný chce vypovídat pravdivě, ale výpověď je nepřesná, neúplná, příp. je v rozporu s dosud zjištěnými fakty (tato situace je problémová a řeší ji společně vyslychající s vyslychaným, je nutné udržet psychologické kontakt, k čemuž se využívají taktické postupy pomoci k překonání zdánlivě zapomenutého, subjektivních nedostatků reprodukce a chybných vzpomínek);
- vyslychaný nechce pravdivě vypovídat a pravdivě nevypovídá (tato situace je konfliktní, k jejímu překonání se využívá taktického postupu psychologického působení na lživě vypovídajícího za účelem získání pravdivé výpovědi).¹²⁵

5.4.1. Taktika psychologického působení k překonání zdánlivě zapomenutého

Tato kriminalistická taktika přichází v úvahu v situacích, kdy vyslychaný chce vypovídat pravdivě, nicméně si nemůže na dříve vnímané vzpomenout, jeho vzpomínky jsou mezerovité nebo nepřesné. Psychologické působení k vybavení zdánlivě zapomenutého je založeno na řetězovitém způsobu zapamatování a fixování vnímaných

¹²⁴ ČAČKA, Otto. *Psychologie dítěte*. 3. vydání. Tišnov: SURSUM, 1997, s. 30.

¹²⁵ MUSIL a kol. *Kriminalistika*, op. cit. s. 332 an.

okolností. Úkolem psychologa je navázat takové asociační spoje v mozkových hemisférách, které umožní vyslychanému znovuvybavení vnímaného. V rámci tohoto postupu je ovšem velmi důležité vyvarovat se sugestivnímu ovlivňování vyslychaného. Rozhodně není vhodné napovídat, uvádět výpovědi jiných svědků nebo formulovat otázky tak, že je v nich obsažena odpověď. Tato taktika by neměla zasahovat do monologu vyslychaného, pomoc by měla být nenásilná, ideálně téměř nepostřehnutelná.¹²⁶ Doporučuje se u vyslychaného vybavit představu podružných, vedlejších okolností, které mohou být impulsem k vybavení zdánlivě zapomenutého. Asociační spoje lze navázat také předložením známých věcí, které mají spojitost se spáchaným skutkem.¹²⁷

5.4.2. Psychologické působení na lživě vypovídajícího

Psychologické působení na lživě vypovídajícího znamená „*vhodné působení na city a rozum vyslychaného, v souladu s požadavky zákonnosti, etiky a morálky, s cílem dokázat nesmyslnost a neudržitelnost lživé výpovědi*“¹²⁸. K psychologickému působení na lživě vypovídajícího se využívají tyto dílčí taktiky:

- odhalení, objasnění a odstranění příčin motivujících lživou výpověď,
- stimulace kladných vlastností vyslychaného,
- využití emocionálního napětí,
- využití vnitřních rozporů výpovědi a rozporů výpovědi s jinými objektivními skutečnostmi,
- využití reflexních úvah lživě vypovídajícího.

Odhalení motivu ke lživé výpovědi je stěžejní. Na základě analýzy výpovědi a získaných důkazů si vyslychající vytvoří hypotézu o motivu, tu prověří a posoudí, zda tento motiv lze odstranit. Efektivní může být nabídka možnosti utajení totožnosti svědka, ze subjektivních příčin lze odstranit stud, lítost, strach z odpovědnosti. V případě dostatečné znalosti osobnosti vyslychaného lze vyvolat a využít morální hodnocení jednání vyslychaného samotným vyslychaným, ať už se jedná o spáchání protiprávního činu nebo lhaní při výslechu. Každá osoba, která se dopustila trestné

¹²⁶ KONRÁD a kol. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*, op. cit. s. 65.

¹²⁷ MUSIL a kol. *Kriminalistika*, op. cit. s. 332 an.

¹²⁸ Ibid.

činnosti nebo se stala jejím útokem, je při výslechu vystavena emočnímu napětí. Pokud vyslýchaná osoba vypovídá lživě, její emoční napětí se ještě zvyšuje. Využití tohoto emočního napětí však připadá v úvahu především u mladých pachatelů, nejlépe pokud výslech probíhá v co nejkratší době po provedení jejich činu. Po pečlivé protokolaci a analýze výpovědi lze využít vnitřních rozporů výpovědi nebo rozporů výpovědi s objektivními skutečnostmi. Na tyto rozpory není vhodné upozorňovat hned, vyslýchaný při rozvíjení své lživé výpovědi často sám vykonstruuje složité zápletky a rozpory. Při žádosti o jejich vysvětlení se pak zvýší jeho emoční napětí. Připomenutí neudržitelnosti lživé výpovědi často postačí k tomu, aby vyslýchaný začal vypovídat pravdivě.

V případě výslechu dětí bychom neměli všechny lži, které pronášejí, považovat za negativní rysy. Někdy chce dítě jen uniknout tíživé realitě, zklamání či starostem (únikové lži), jindy se cítí omezováno či utlačováno (lež obranná). Často nastane situace, kdy má dítě strach z potrestání (nejobvyklejší druh dětské lži, který se projevuje u dětí s příliš přísnou výchovou, kde může plnit až funkci sebeobrany). Za nejzávažnější je však nutno pokládat lež účelovou. Lež jako takovou dítě pochopí až kolem šestého roku svého věku¹²⁹. Tendence k lhaní si děti odnášejí z prostředí, v němž vyrůstají. Proto, lze-li dítě u výslechu, je třeba se zabývat také jeho rodinným zázemím či vrstevníky. Jsou to často právě rodiče, kdo dávají, byť nevědomky, dítěti první vzor lhaní¹³⁰.

V rámci uvedených taktických postupů může vyslýchaný vytvořit řadu myšlenkových úloh, musí však dodržovat požadavky procesně právních předpisů a profesní etiky.

5.4.3. K problematice psychologického ovlivňování a donucování

Při výslechu dochází k vzájemnému ovlivňování vyslýchaného a vyslýchajícího, a to buď spontánnímu, nebo záměrnému s pomocí psychologických metod ovlivňování a přesvědčování. K metodám ovlivňování řadíme demonstrování, objasňování, využívání příkladů a metody přesvědčování. Přesvědčovat lze pomocí argumentů,

¹²⁹ MATIÁŠEK, Jan, SOUKUP, Jaroslav, BÁRTA, Bohumil. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968, str. 45-64.

¹³⁰ Ibid.

otázek, získáváním kladných odpovědí, používáním apelů a nedirektivním působením. Důležité je odlišovat metody ovlivňování a přesvědčování od metod přímého či nepřímého donucení. V případě donucování či manipulace je přesvědčovaný v roli pasivního objektu působení, zatímco metody ovlivňování a přesvědčování předpokládají aktivní spoluúčast vyslýchaného spočívající zejména v jeho možnosti volby přijmout nebo odmítnout stanovisko druhého. Toto stanovisko je náležitě odůvodněno a vyslýchaný má proto možnost pochopit jeho obsah, smysl a účel.

Uvedené rozlišení má význam z hlediska zákonných limitů použitelných metod při výslechu a dodržení obecného požadavku, aby trestné činy byly objasňovány při co nejmenších zásazích do základních práv občanů. Trestní řád obsahuje určité zákazy, které mají omezovat činnost orgánů činných v trestním řízení a jiných účastníků výslechů, a to mj. s ohledem na způsob provádění důkazů.¹³¹ Nezákonné donucení a hrozba donucení jsou uvedeny v § 89 odst. 3 TR: „*důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takového donucení nebo hrozby donucení použila*“. Důsledek nepoužitelnosti důkazu se uplatní teprve v případě, kdy donucení nebo hrozba donucení budou nezákonné.

Vzhledem k obecné povinnosti svědka pravdivě vypovídat, lze k jeho donucení použít zákonné prostředky, např. uložení pořádkové pokuty nebo předvedení. Obviněný však „*nesmí být žádným způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání*“.¹³² Proto každý případ donucení obviněného k výpovědi lze považovat za nezákonný. Nezákonné donucení může mít jakoukoli podobu a z povahy věci vyplývá, že půjde zejména o fyzické donucení (násilí). Intenzita použitého donucení musí být taková, aby donucení vedlo k získání důkazu proti vůli osoby, vůči níž směřuje. Podobné závěry platí i ohledně hrozby nezákonným donucením, která představuje spíše psychické působení na vůli osoby, od níž byl takový důkaz získán. Zákon nevyžaduje, aby šlo o hrozbu bezprostředního donucení, proto použitelnost důkazu by nebyla dána ani v případě, pokud by k realizaci hrozby mělo dojít ve vzdálenější budoucnosti.¹³³ Takto získané důkazy jsou trestněprávní naukou považovány za absolutně neúčinné, což znamená, že

¹³¹ KALVODOVÁ, Věra, HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 112.

¹³² Srov. Čl. 40 odst. 4 LZPS, § 92 odst. 1 TR, § 164 odst. 3 TR.

¹³³ ŠÁMAL a kol. *Trestní řád I, II, III*, op. cit. s. 1309.

k nim nelze přihlížet a musejí být vyloučeny z hodnocení při zjišťování skutkového stavu věci.¹³⁴

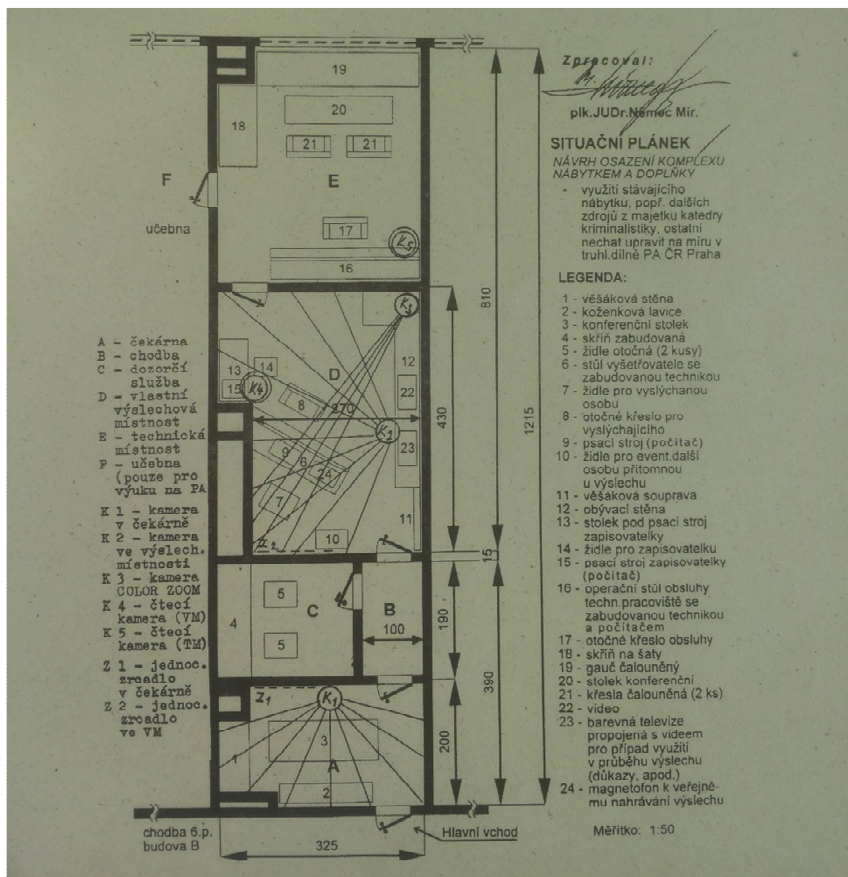
5.5. Provedení výslechu ve speciální výslechové místnosti

Myšlenku speciálních místností či prostorů pro provádění výslechů nalezneme již v dávné minulosti. Tehdy však tyto sloužily především k uplatňování všemožných praktik s cílem dosažení doznání obviněného, a to pokud možno skrytě a neveřejně.

V současné odborné literatuře a výslechové praxi se setkáme s pojmem speciální výslechové místnosti nového typu, kterou je podle Němce „*vhodně uspořádané a technicky vybavené pracoviště vyslychajícího zajišťující maximální autenticitu celého výslechu a jeho přesnou dokumentaci za současného prohloubení záruk zákonnosti*“¹³⁵. Součástí takovéto „místnosti“ by měly být i další prostory zabezpečující její technický provoz. Podle Němcova projektu z roku 1991 měla speciální výslechová místnost obsahovat čekárnu sloužící k umístění osob, které budou bezprostředně vyslechnuty, místnost pro dozorčí službu, vlastní výslechovou místnost a technické pracoviště. Toto uspořádání vidíme na situačním plánu na obrázku Obrázek 1 níže.

¹³⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Provádění dokazování v hlavním líčení a úprava absolutní a relativní neúčinnosti důkazů ve věcném záměru trestního řádu*. Trestněprávní revue, 2008, č. 12, s. 349-357.

¹³⁵ NĚMEC, Miroslav. *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. Praha: Policejní akademie České republiky, Vydavatelství PA ČR, 2003, s. 45.

Obrázek 1 - situační plánec speciální výlechové místnosti vybudované podle autorského projektu plk. doc. JUDr. Miroslava Němce, Ph.D., v roce 1993, v prostorách kabinetu kriminalistické taktiky na Policejní akademii České republiky v Praze

V policejní praxi má využití speciální výslechové místnosti význam zejména z následujících důvodů:

- prohlubuje záruky dodržování zákonnosti,
- zajišťuje stabilní výslechové prostředí a nerušené klima,
- umožňuje získání psychologické a informační převahy vyslychajícího nad vyslychaným,
- zajišťuje naprostou bezpečnost vyslychaného,
- umožňuje přímou účast dalších oprávněných subjektů, aniž by byli přítomni ve vlastní výslechové místnosti,
- zajišťuje pořízení veřejného (tj. neskrytého) audiovizuálního a duplicitně i dalšího zvukového záznamu,
- snižuje potřebu opakování výslechu.¹³⁶

Speciální výslechové místnosti jsou určeny jak pro dospělé, tak pro děti. S ohledem na ustanovení Trestního řádu, jejichž cílem je především ochránit vyslychané dítě v trestním řízení, je zejména jeho výslech ve speciální výslechové místnosti velmi vhodný. Vzhledem ke kvalitní dokumentaci tak nebude nutné výslech opakovat a znovu oživovat negativní prožitky, což je jedním ze základních požadavků Trestního řádu vztahujících se k výslechu dětí. Speciální výslechová místnost určená pro výslech dětí by v ideálním případě měla být blíže uzpůsobena dětem různých věkových kategorií. Neměla by tak být vybavena běžným nábytkem jako výslechová místnost pro dospělé, ale měla by dítěti připomínat bezpečnou atmosféru dětského zařízení, např. školky. Vhodným vybavením je dětský nábytek a hračky.¹³⁷

Vzorová výslechová místnost byla v České republice zřízena již v roce 1993 v prostorách kabinetu kriminalistické taktiky na Policejní akademii České republiky v Praze. Od té doby jsou postupně realizovány jednotlivé projekty speciálních výslechových místností na celém území České republiky. V roce 2013 jich ve všech krajích bylo celkem 44. Ke dni 21.7.2016 již bylo zřízeno celkem 62 speciálních výslechových místností.¹³⁸ Statistiky počtu výslechů v těchto místnostech se vedly

¹³⁶ Ibid. s. 48.

¹³⁷ Ibid. s.196.

¹³⁸ *Seznam speciálních výslechových místností ke dni 21.7.2016*. Dostupné na: www.mvcr.cz [citováno 29.11.2016].

až od roku 2011. Celkem bylo ve speciálních výslechových místnostech provedeno 1 175 úkonů v roce 2011 a 1 296 úkonů v roce 2012. Z toho 616 úkonů v roce 2011 a 764 úkonů v roce 2012 bylo provedeno ve vztahu k dětem.¹³⁹

Každá speciální výslechová místnost pro dětského účastníka trestního řízení by měla odpovídat následujícím standardům:

- Interiér výslechové místnosti je přizpůsoben dětem tak, aby co nejvíce navozoval pocit bezpečí a pohody. Vybavení místnosti však nesmí vést k nežádoucímu rozptýlení pozornosti dítěte a zároveň musí být využitelné nejen pro výslech velmi malých dětí, ale také pubescentů. Nezbytnou součástí vybavení jsou také demonstrační pomůcky-panenky (např. panenky Jája a Pája).
- Technické vybavení výslechové místnosti: minimálně 2 kamery, mikrofon/y způsobilé zaznamenat i mnohdy velmi tichý a špatně artikulovaný hlasový projev vyslychané osoby.
- Monitorovací místnost slouží k on-line pozorování průběhu výslechu osobami, jejichž přítomnost u vyšetřovacího úkonu je dána právním předpisem.
- Technické vybavení monitorovací místnosti: televizor či televizory jakožto výstupy obrazu z kamer umístěných ve výslechové místnosti.
- Zařízení umožňující komunikaci s vyslychajícím ve výslechové místnosti (zejména, není-li tato v bezprostředním sousedství monitorovací místnosti).¹⁴⁰

Jedna z nejnovějších speciálních výslechových místností byla otevřena 12.1.2016 v budově Policie České republiky v Jablonci nad Nisou. Dle informací poskytnutých Policií České republiky je určena především pro výslechy dětí jako obětí či svědků trestné činnosti a dále pak pro výslechy dospělých osob, které se staly oběťmi závažné kriminality násilného charakteru. *„Celá místnost je připravená zvláště pro děti, proto má výrazný vzhled přátelského prostředí školky. Je samozřejmě vybavená moderní*

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Srov. *Standard vybavení speciální výslechové místnosti pro dětského účastníka trestního řízení*. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/standard-vybaveni-specialni-vyslechove-mistnosti-pro-detskeho-ucastnika-trestniho-rizeni.aspx> [citováno 24.11.2016].

technikou, která je však schovaná tak, aby ji oběť nevnímala a nebyla jí stresována.¹⁴¹ Fotografie uvedené speciální výslechové místnosti v Jablonci nad Nisou jsou zobrazeny na obrázcích Obrázek 2 až Obrázek 5 níže.¹⁴²

Obrázek 2 - výslechová místnost - pohled a

Obrázek 3 - výslechová místnost - pohled b

Obrázek 4 - dětské motivy na stěnách výslechové místnosti

Další nová speciální výslechová místnost byla otevřena 10.6.2016 v pražské ulici Na Perštýně. V tomto případě se jedná o celý výslechový byt, který má všechna sociální zařízení, kuchyňku a dva zařízené pokoje. Kromě toho obsahuje několik mikrofونů a širokoúhlých kamer, které na rozdíl od předchozího případu nejsou skryté. Zdejším záměrem je, aby oběti a svědci snadno viděli, že je jejich výslech dokumentován. Pokoje jsou útulně zařízeny, aby navozovaly pocit bezpečí. Jsou vybaveny květinami, obrazy, hračkami i panenkami znázorňujícími všechny členy běžné rodiny. Fotografie

¹⁴¹ SOCHOROVÁ, Dagmar. *Slavnostní otevření speciální výslechové místnosti*. Policie ČR, KŘP Libereckého kraje, 12.1.2016. Dostupné na: <http://www.policie.cz/clanek/krajske-reditelstvi-policie-lbk-zpravodajstvi-slavnostni-otevreni-specialni-vyslechove-mistnosti.aspx> [citováno 24.11.2016].

¹⁴² Fotografie byly použity z článku: SOCHOROVÁ, Dagmar. *Slavnostní otevření speciální výslechové místnosti*. Policie ČR, KŘP Libereckého kraje, 12.1.2016. Dostupné na <http://www.policie.cz/clanek/krajske-reditelstvi-policie-lbk-zpravodajstvi-slavnostni-otevreni-specialni-vyslechove-mistnosti.aspx> [zobrazeno 24.11.2016].

speciálního výslechového bytu v pražské ulici Na Perštýně a jeho zařízení jsou zobrazeny na obrázcích Obrázek 6 až Obrázek 9 níže.¹⁴³

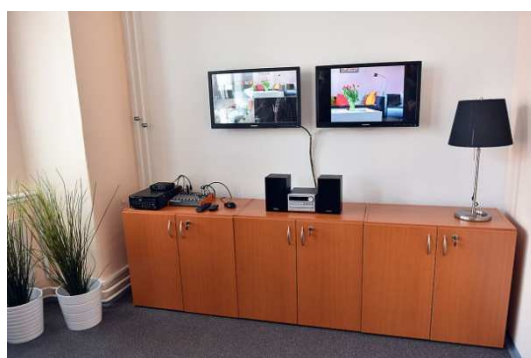
Obrázek 6 - výslechová místnost

Obrázek 7 - demonstrační pomůcky

Obrázek 8- záznamová technika ve výslechové místnosti

Obrázek 9 - technická místnost

5.5.1. Speciální pomůcky

Policejním projektem autorky Aleny Plšákové byly do výslechové praxe uvedeny demonstrační pomůcky v podobě dvojice loutek Jája a Pája. Ty jsou určeny pro objasňování mravnostní trestné činnosti páchané na dětech, ale i jiných osobách, např. mentálně postižených, majících ztíženou nebo znemožněnou verbální komunikaci. Loutky pomáhají při činnosti vyslychajících efektivněji zjišťovat fakta o průběhu událostí, což se při verbálním projevu daří obtížně. Na druhé straně však vzrostly nároky na odbornost pracovníků, kteří loutky ve výslechové praxi používají. Práce s těmito loutkami by měla být podle pokynu policejního prezidenta svěřena specialistům

¹⁴³ Fotografie byly použity z článku: KULÍŠKOVÁ, Evelína. *Pražská policie otvírá už třetí výslechovou místnost pro zranitelné oběti. Pomůže jim mluvit, tvrdí.* Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/strednicechy/aktualne/zprava/prazska-police-otevira-uz-treti-vyslechovou-mistnost-pro-zranitelne-obeti-pomuze-jim-mluvit-tvrdi--1622616> [zobrazeno 12.12.2016].

(lékařům, psychologům, sexuologům, pedagogicko-psychologickým poradnám, pracovníkům OSPOD, soudním znalcům).¹⁴⁴

Dvojice loutek je chráněným průmyslovým vzorem Ministerstva vnitra ČR a Policie ČR. Loutky jsou symbolickým neverbálním komunikačním prostředkem, který může představovat jak dítě samotné, tak kohokoliv jiného. Při jednotlivých částech výslechu je potřeba vymezit rozsah, ve kterém bude dítě „hrát“. To znamená jmenovitě určit, koho představuje loutka, nebo koho může představovat dítě ve vztahu k loutce. Loutky Jája a Pája jsou vyrobeny tak, aby lákaly děti ke hře, zároveň jsou vybaveny druhotnými pohlavními znaky.¹⁴⁵

Loutky Jája a Pája jsou však v současné době považovány za zastaralé, a proto dochází k jejich modernizaci. Ta byla součástí Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2012 až 2015 a navázalo na ni nové vypracování metodiky práce s těmito demonstračními pomůckami. Kromě Jáji a Páji jsou nyní k dispozici také postava matky, otce, babičky a dědečka.¹⁴⁶ Fotografie Jáji a Páji a nových panenek znázorňujících celou rodinu jsou zobrazeny na obrázcích Obrázek 10 až Obrázek 12 níže.¹⁴⁷

¹⁴⁴ PLŠÁKOVÁ, Alena. *Demonstrační pomůcky Policie České republiky*. Moravský regionální kongres 2004. Dostupné na: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006010913> [citováno 29.11.2016].

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ *Zpráva o plnění úkolů vyplývajících ze Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2012 až 2015 za rok 2014*. Dostupná na: <http://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-plneni-ukolu-vyplývajících-ze-strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2012-az-2015-za-rok-2014.aspx> [citováno 29.11.2016].

¹⁴⁷ Fotografie byly použity z článků:

HULAN, Tomáš. *Pražská policie v těchto dnech otevřela další speciální výslechovou místnost*. Policie ČR, KŘP hlavního města Prahy, 9.6.2016. Dostupné na: <http://www.policie.cz/clanek/prazska-policie-v-tectho-dnech-otevrela-dalsi-specialni-vyslechovou-mistnost.aspx> [zobrazeno 24.11.2016].

KLIMEŠ, Jeroným. *Pár chaotických postřehů k problematice týraných žen*. Dostupné na: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/tyrane_zeny.htm [zobrazeno 12.12.2016].

Obrázek 10 - panenky Jája a Pája oblečené

Obrázek 11 - panenky Jája a Pája svlečené

Obrázek 12 - panenky představující další členy rodiny

5.6. Provedení výslechu prostřednictvím videokonferenčního zařízení

Možnost provádění výslechu pomocí videokonferenčního zařízení byla zavedena do Trestního řádu novelou č. 459/2001 Sb., účinnou od 1.1.2002. Využití tohoto způsobu provedení by mělo být vždy odůvodněno legitimním cílem stanoveným v § 52a TŘ. Tím je potřeba ochrany práv osob, zejména s ohledem na jejich věk nebo zdravotní stav. Důvodová zpráva výslovně zmiňuje seniory, zdravotně postižené osoby a děti mladší patnácti let. Zároveň toto provedení výslechu musí umožňovat povaha úkonu a musí být technicky možné. Na další podmínky pro přehrání obrazového a zvukového záznamu v řízení před soudem se obdobně uplatní ustanovení § 211 odst. 1 až 5, která pojednávají o možnosti přečtení protokolu o výslechu jako důkazu v řízení před

soudem. Zákon však pro žádný případ nestanovuje povinné využití videokonferenčního zařízení a jeho použití tak vždy závisí na rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení.¹⁴⁸ Při využití videokonference nesmí dojít ke zkrácení práv na spravedlivý proces.

Videokonferenční zařízení je legislativní zkratka pro „*technické zařízení pro přenos obrazu a zvuku*“¹⁴⁹. Videokonference jsou pak „*souborem interaktivních telekomunikačních technologií, které umožňují simultánní vzájemnou komunikaci dvou nebo více míst prostřednictvím obousměrných video a audio přenosů*“¹⁵⁰. S pomocí videokonferencí lze obecně usnadnit a urychlit soudní řízení a jejich využití je přípustnou výjimkou ze zásady ústnosti uplatňované v trestním řízení stanovené v čl. 96 odst. 2 Ústavy a čl. 38 odst. 2 LZPS.

Provedením výsledku prostřednictvím videokonferenčního zařízení prakticky rozumíme situaci, kdy je mezi stranami vytvořeno živé obrazové a zvukové spojení s přímými možnostmi komunikace obou stran. Účastníci nejsou přítomni v jedné místnosti, ale mohou se vidět a slyšet. Vyslýchající může klást přímé otázky a dostávat přímé odpovědi. Tento postup je nutné odlišovat od situace, kdy je výslech nahrán v podobě zvukového nebo video záznamu za účelem jeho přehrání v pozdějším stádiu řízení. To ovšem nic nemění na možnosti výslech prostřednictvím videokonference nahrávat.¹⁵¹ Vlastní videokonference by měla být svým průběhem a organizací co nejpodobnější běžnému výslechu, tak jak obvykle probíhá v soudní síni. Vyslýcháný by měl mít přehled o osobách sledujících videokonferenci, jejich totožnosti a rolích při výslechu.¹⁵²

Při výslechu dětí v postavení svědků či obětí by měla být videokonference využita ke zmírnění jejich stresu a nepohodlí, což by se mělo odrazit např. při volbě vhodné místnosti pro konání videokonference. Výslech tak může proběhnout ve speciální výslechové místnosti nebo dokonce u dítěte doma za přítomnosti vyslýchajícího, mezi čtyřma očima. Zároveň mohou odpovědi dítěte poslouchat další osoby v jiných

¹⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, č. 459/2011 Dz.

¹⁴⁹ ŠÁMAL a kol. *Trestní řád I, II, III*, op. cit. s. 1618.

¹⁵⁰ *Ibid.*

¹⁵¹ VAN DER VLIS, Evert-Jan. *Videoconferencing in criminal proceedings*. In: BRAUN, Sabine, TAYLOR, Judite L. *Videoconference and remote interpreting in criminal proceedings*. Guildford: University of Surrey, 2012, s. 11-25.

¹⁵² ODSTRČIL, Pavel. *Videokonference: Moderní evropský trend v komunikaci s justičními orgány*. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/videokonference-moderni-evropsky-trend-v-komunikaci-s-justicnimi-organy.aspx> [citováno 2.12.2016].

místnostech, se kterými se dítě nemusí dostat do přímého kontaktu. Celé řízení může být tímto způsobem usnadněno a urychleno. Ustanovení Trestního řádu pojednávající o zvláštnostech při výslechu dětského svědka pak umožňuje provedení důkazu přehráním obrazového a zvukového záznamu pořízeného o výslechu provedeném prostřednictvím videokonferenčního zařízení i bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2.

5.7. Dokumentace výslechu

Průběh a výsledky výslechu musí být vždy řádně zdokumentovány v **protokolu** sepsaném zpravidla při nebo bezprostředně po výslechu. Obecné formální náležitosti dokumentace procesních úkonů jsou stanoveny Trestním řádem v § 55 - § 58. Ustanovení § 95 TŘ pojednávající o protokolu o výslechu obviněného doplňuje obecná ustanovení o protokolování a přiměřeně se použije také na protokolaci výslechu svědka. V protokolu musí být řádně zaznamenán obsah výpovědi a obsah poučení daného vyslychanému před výslechem. Dále je nutné odlišit, co vyslychaná osoba uváděla sama v rámci monologu a co uváděla v rámci odpovědí na položené otázky, včetně uvedení přesného znění těchto otázek. Podstatou protokolace je převedení mluvené řeči do psané podoby, protokol by proto měl být vždy „*co nejvíce autentický, objektivní, výstižný, přesný a jednoznačný*“¹⁵³. Vyhotovený protokol se následně předloží vyslychanému k přečtení, příp. pokud o to sám požádá, musí mu být přečten.

V případě **výslechů dětí ve speciálních výslechových místnostech** je možné k jejich dokumentaci využít videozáznamu nebo fotodokumentace. Výslech s použitím loutek dokumentovaný videozáznamem není narušován protokolací, která často navozuje diskontinuitu tohoto procesu. Vyslychajícím je po skončení výslechu prováděn doslovný přepis záznamu včetně poznámek o chování vyslychaného. Tím, že se videokazeta nebo fotodokumentace stane součástí vyšetřovacího spisu, je protokol nadále porovnatelný s videonahrávkou. Tento postup je nápomocný při objasňování mravnostní trestné činnosti a zároveň umožňuje kontrolu zákonnosti postupu orgánů činných v trestním řízení.¹⁵⁴

¹⁵³ ŠÁMAL a kol. *Trestní řád I, II, III*, op. cit. s. 1428.

¹⁵⁴ PLŠÁKOVÁ. *Demonstrační pomůcky Policie České republiky*, op. cit.

Při provádění **výslehu pomocí videokonferenčního zařízení** se vždy pořizuje protokol a obrazový a zvukový záznam¹⁵⁵. S ohledem na techniku provedení úkonu se poté vyhotovený protokol nemůže vyslychané osobě předložit, ale musí jí být přečten. I zde ovšem přichází v úvahu přečtení protokolu jen na žádost vyslychaného. Zda vyslychaný svého práva využije, se také zapisuje do protokolu. Protokol pořízení v návaznosti na výslech prostřednictvím videokonferenčního zařízení se nepodepisuje. Tyto protokoly proto bude zjevně nutné přepisovat okamžitě dle diktátu a nepostačí jejich pozdější vyhotovení, jako je běžně činěno v případech pořizování zvukových záznamů u hlavního líčení.¹⁵⁶

Protokol o provedení výslehu nebo obrazový a zvukový záznam pořízený o výslehu provedeném prostřednictvím videokonferenčního zařízení může být použit při hlavním líčení nebo veřejném zasedání o odvolání. Provedením důkazu **přečtením protokolu nebo přehráním záznamu** je nahrazena osobní účast vyslychaného u soudu a je jím zajištěno neopakování výslehu. Pokud se jedná o výslech dospělého, je nutné k tomuto postupu dodržet podmínky stanovené v § 211 TR. Při výslechu dětských svědků je uvedený postup upřednostňován a možnosti jeho využití jsou rozšířeny, za tímto účelem není nutné splňovat podmínky v § 211 odst. 1 a 2 TR. Protokol o výpovědi tedy lze přečíst, resp. obrazový a zvukový záznam lze přehrát, i bez souhlasu státního zástupce a obžalovaného, popřípadě tento svědek nemusí být nezvěstný nebo nedostupný a jeho dřívější výslech nemusí mít charakter neodkladného nebo neopakovatelného úkonu.¹⁵⁷ Nezbytným požadavkem však zůstává dodržení všech ostatních náležitostí vyžadovaných Trestním řádem pro výslech dětského svědka, zejména řádné poučení svědka dle § 100 i § 101 odst. 1 TR.¹⁵⁸

Smyslem dodržení stanovených požadavků na dokumentaci výpovědi je, aby výpověď nebyla účelově zkreslována vyslychajícím orgánem a aby byl zachycený

¹⁵⁵ Srov. § 55a odst. 1 TR.

¹⁵⁶ VICHEREK, Roman. *Co je nového v trestním řádu od 1.1.2012 – I. část*. EPRAVO.CZ, 27.1.2012. Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/co-je-noveho-v-trestnim-radu-od-112012-i-cast-80023.html> [citováno 2.12.2016].

¹⁵⁷ Srov. § 211 odst. 1 a 2 TR.

¹⁵⁸ Srov. např.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 7. 1977, sp. zn. 3 Tz 39/76 [R 51/1977 tr.].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 12. 2. 1980, sp. zn. 11 To 62/79 [R 3/1981 tr.].

obsah výpovědi spolehlivým podkladem pro další postup orgánů činných v trestním řízení a pro jejich rozhodování.¹⁵⁹

¹⁵⁹ ŠÁMAL a kol. *Trestní řád I, II, III*, op. cit. s. 1426.

6. Vybrané kazuistiky

6.1. Výslech desetileté poškozené

(TČ pohlavního zneužití, vydírání, ohrožování výchovy dítěte, svádění dítěte k pohlavnímu styku, šíření a přechovávání dětské pornografie, zneužití dítěte k výrobě pornografie)

Tamara byla po dobu od svých 5 do 10 let věku pornograficky fotografována a ve věku 7 a 8 let pohlavně zneužívána svým nevlastním dědečkem Jaroslavem. Dívka u dědečka trávila hodně času bez přítomnosti rodičů, přičemž u něj také sama přespávala. Rodiče nic netušili, zvrácené jednání Jaroslava bylo odhaleno náhodou v souvislosti s jeho sexuálně motivovaným fotografováním malých dětí na společné dovolené.

U Jaroslava bylo nalezeno asi 1 000 pornograficky zaměřených fotografií Tamary. Jednalo se o její fotografie v kalhotkách se zaměřením na intimní partie, snímky odhalující obnaženou dívku koupající se v bazénu, fotografie jejích genitálií pořízené tajně pod stolem i fotografie, při jejichž pořizování zjevně musel děda vnučku navádět do vyzývavých póz. Nejzávažněji byly vyhodnoceny fotografie, na nichž byla dívka zachycena ležící s obnaženou spodní částí těla a s Jaroslavem, který ji svými prsty osahával či jazykem dráždil na genitáliích.

Výslech Tamary byl proveden jako neodkladný úkon. V prostorech Územního odboru v Břeclavi nebyla v té době zřízena speciální místnost pro výslech dětí, proto byla dívka po důkladném zvážení vyslechnuta v zařízení Klokánek v Brně, v prostorech školky. Prostor byl vybrán s ohledem na věk vyslychané dívky a zážitkům, o kterých měla hovořit. Vybraná místnost obsahovala velké množství hraček, což napomohlo k navázání kontaktu s Tamarou, která byla od počátku výslechu velmi nervózní. Formou hry bylo plynule přikročeno k samotnému výslechu, který byl v průběhu několikrát přerušen, přičemž byla pozornost dívky upoutána na hračky, aby došlo k jejímu rozptýlení a výslech pro ni nebyl více stresující, než bylo nezbytně nutné. Výslechu se kromě vyslychající účastnila psychologka, ostatní osoby byly přítomny ve

vedlejší místnosti, což také přispělo k příjemnější a komornější atmosféře výslechu. Průběh výslechu byl zaznamenáván zvukově i obrazově pomocí kamerového systému.

Dívka ve své výpovědi popsala, jak se k ní děda choval, jak ji fotografoval a osahával, což také názorně předvedla na panenkách Jája a Pája, které byly při výslechu k dispozici. Podařilo se jí také určit období, po které tyto činnosti Jaroslav vykonával. Uvedla, že za focení dostávala dárky a že jí děda vyhrožoval smrtí, pokud se s jeho chováním někomu svěří. Výsledkem Tamary byly potvrzeny skutečnosti vyplývající z fotografií získaných z bytu Jaroslava.

Za účelem důkladného psychiatrického a psychologického vyšetření byl přibrán znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec se specializací na klinickou psychologii dětí a dospělých. Vyšetřením jejího duševního stavu nebyla zjištěna žádná duševní choroba, v její osobnosti byly diagnostikovány rysy neurotismu a ADHD, které se mohou se zvýšenou zátěží stupňovat. Touto zátěží mohly být také utajované prožitky s jejím dědečkem. Rodiče po nástupu Tamary do první třídy pozorovali změnu v chování, dívka začala mít svůj svět, stranila se okolí, měla zřetelné problémy ve škole.

Dokazování obdobných mravnostních deliktů páchaných na dětech bývá často obtížné. V tomto případě byla situace ještě ztížena zadržením Jaroslava na dovolené v Chorvatsku, a tedy nutnou spoluprací české policie s policií chorvatskou. Na tomto případě se také ukazuje, jak často ani nejbližší rodina nemá tušení o chování příbuzných osob v jejich nepřítomnosti a o situacích, kterým jsou jejich děti vystavovány. V případě Tamary dopomohla k odhalení trestných činů náhoda. K řadě obdobných deliktů však dochází bez jejich odhalení. Mravností trestná činnost páchaná na dětem je tak z velké části latentní kriminalitou. Vhodně a účelně provedený výslech Tamary zde posloužil k usvědčení Jaroslava, odhalení jeho další trestné činnosti vůči dalším dětem (kamarádům a sourozencům Tamary) a jeho následnému zadržení, ke kterému došlo v zahraničí.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Informace o případu byly převzaty z článku: CUPALOVÁ, Lenka, KLIMUS, František, FOLDYNA, Tomáš. *Český pedofil na dovolené v Chorvatsku*. Kriminalistický sborník č. 1/2015, s. 4-12.

6.2. Výslech devítileté poškozené

(TČ pohlavního zneužití, opuštění dítěte, zanedbání povinné výživy, ohrožování výchovy dítěte)

Devítiletá Kristýnka žila po rozvodu se svou matkou. Z její strany byla vystavena sexuálnímu zneužití a zanedbávající péči, která byla v tomto případě hodnocena až jako psychické a fyzické týrání. Byla vystavena hladu, nezájmu, odmítání, ponižování. V bytě, ve kterém s matkou bydlela, dívka neměla ani svou vlastní postel, natož místo, kde by si mohla hrát nebo psát úkoly. Byt byl vždy velmi neuklizený a zapáchal. Matka provozovala sex přes webkameru s cizím muži, často za přítomnosti Kristýnky, někdy ji nutila aktivně se sexu před kamerou účastnit. Matka si cizí muže do bytu také vodila za účelem poskytování placených sexuálních služeb. S muži se zavírala do kuchyně, přičemž Kristýnka si hrála ve vedlejší místnosti, nezdědka matku provozující sex s cizím muži viděla či slyšela.

S nezletilou Kristýnkou byl nejprve proveden informativní pohovor za účasti třídní učitelky a školní psycholožky. Po zahájení vyšetřování byla Kristýnka vyslechnuta jako svědek mladší patnácti let ve speciální dětské výslechové místnosti Městského úřadu Kadaň za přítomnosti sociální pracovnice OSPOD a obhájce obviněné matky. Byla poučena o svých právech a povinnostech přiměřeně svému věku. Při svém výslechu dívka uvedla totožné informace jako při předcházejícím informativním pohovoru. Podrobně popsala, jak se o ni matka starala, k jakým činnostem ji nutila a jakého chování mezi ní a cizími muži byla svědkem. Obdobným způsobem byli vyslechnuti dva nezletilí bratři Kristýnky, kteří po rozvodu jejich rodičů žili s otcem. Vyslechnuty byly také pracovnice základní školy, kterou Kristýnka navštěvovala. Podle psycholožky byl na Kristýnce znát negativní vliv zanedbaného sociálního prostředí a rodiny, která se jí dostatečně nevěnovala. Kristýnka chodila do školy ušmudlaná, hladová, ve špinavém oblečení. Působila jako dítě se syndromem týraného a zneužívaného dítěte, chovala se velmi vážně, neadekvátně svému věku, spontánně se nesmála, nepůsobila šťastně ani vesele. Dle vypracovaného znaleckého posudku znalcem z oboru zdravotnictví, specializace dětská psychiatrie a psychologie byla u Kristýnky zjištěna disharmonická struktura intelektových schopností způsobená nedostatky ve výchově a nízkou podnětností v sociálním prostředí. V souvislosti s prožitými událostmi měla zvýšený

sklon k pocitům úzkosti a nejistoty, které se však díky včasné změně sociálního prostředí kompenzovaly (dívka byla svěřena do péče svého otce). Kristýnka byla dle znalce schopná poskytnout věrohodnou výpověď. Byla schopná opakovaně reprodukovat události, které pro ni nebyly extrémně zraňující. Událostem, které jako takové vnímala, se naopak bránila. Z krátkodobého hlediska se u ní objevily stavy úzkosti, nejistoty, noční můry, pravděpodobně porucha sebehodnocení a stavy spojené s neuspokojením potřeby akceptace a emocionální podpory od matky. Z dlouhodobého hlediska se u ní následky pohlavního zneužití mohou objevit v dospívání a dospělosti a zásadně ovlivnit kvalitu jejího života.

Matka Kristýnky byla odsouzena za všechny uvedené trestné činy. V tomto případě opět dopomohla k odhalení trestné činnosti páchané na dítěti náhoda. Dívka se na sebe však tentokrát pokusila sama upozornit. Nebyla zpočátku schopna přímo obvinit svou matku, proto si vymyslela, že byla loupežně přepadena dvěma spolužáky. Při vyšetřování tohoto činu byla vyslechnuta také její kamarádka, díky které se podařilo zjistit skutečně páchané trestné činy. Alarmující ovšem je, že sousedé nezletilé dívky i její otec, se kterým již nežila, situaci pasivně přihlíželi, nesnažili se jí nijak zabránit ani ji ohlásit policii, přestože sousedé často slyšeli dívku zoufale a hlasitě plakat a otci se s informacemi o pohlavním zneužívání Kristýnky svěřili jeho synové.¹⁶¹

6.3. Opakovaný výslech čtrnáctiletého pachatele činu jinak trestného

Čtrnáctiletý Matěj se dopustil brutálního činu vraždy své adoptivní matky (Matěj byl adoptován ve věku čtyř měsíců). Vzhledem k jeho věku nebyl za svůj čin trestně odpovědný, brutální způsob usmrcení své matky a jeho následný chladnokrevný pohled na celou událost byl však pro tento případ značně specifický a překvapivý a vedl vyšetřovatele k zamyšlení nad správností zákonné věkové hranice trestní odpovědnosti. Matěj vraždu plánoval asi týden, přičemž se se svými plány naivně svěřoval svým dvěma spolužákům. Detailně promýšlel, kdy a jak čin provede a také, že vše nalíčí tak, aby to vypadalo jako přepadení. Předpokládal, že mu jeho čin projde a on bude dále žít jen se svým otcem. Matku neměl rád, mluvil o ní vulgárně, choval se vůči ní drze.

¹⁶¹ Informace o případu byly převzaty z článku: ČEJCHANOVÁ, Helena. *Zvrácená matka*. Kriminologický sborník č. 4/2015, s. 19-29.

Po uskutečnění plánu usmrcení své matky celkem 26 bodnými ranami nožem, zahladil všechny stopy a zavolal svému otci s tím, že našel svou matku pobodanou od dvou prchajících lupičů v černých maskách.

S výsledkem Matěje bylo nutné vyčkat na svolení lékařů, protože byl kvůli svým řezným zraněním na ruku hospitalizován. Výslech tedy probíhal v prostorech dětské kliniky a účastnila se jej kurátorka mládeže OSPOD Magistrátu města Hradec Králové. Přestože již kriminalisté tušili, že pachateli nebyli dva lupiči, ale sám Matěj, rozhodli se zpočátku jeho tvrzení nerozporovat a nechali jej, ať celou událost popíše svými slovy. Chlapec v rámci výslechu popsal svou rodinnou situaci, bezproblémové chování a dobré známky ve škole. Pokračoval popisem událostí dne, ve kterém došlo k usmrcení jeho matky. V této fázi se držel své původně naplánované výpovědi. Popisoval, jak po svém příchodu ze školy našel svou krvácející matku na podlaze kuchyně, přičemž spatřil dva maskované lupiče, kteří jej poranili na ruku.

Po 28 hodinách prověřování proběhl další výslech Matěje, tentokrát už jako osoby mladší patnácti let podezřelé ze spáchání činu jinak trestného. Výslech se opět uskutečnil na dětské klinice a rovněž se jej účastnila pracovnice OSPOD. Matěj v této chvíli již zřejmě tušil, že mu vyšetřovatelé nevěří a nebylo tedy třeba využívat žádnou speciální taktiku k překonání jeho původní lživé výpovědi. Po náležitém poučení se Matěj k činu sám doznal. Veškeré své jednání detailně popsal spolu se svými myšlenkovými pochody a úmysly. Na případu bylo spolupracováno také s Matějovými spolužáky a učiteli, kteří byli rovněž vyslýcháni.

Nezletilý byl předběžným opatřením soudu umístěn do péče Výchovného ústavu v Děčíně-Boletice nad Labem, oddělení pro děti s extrémními poruchami chování. Vzhledem k jeho chování v ústavu se kriminalisté rozhodli pro jeho další výslech. Ten probíhal v prostorech ústavu za účasti pracovnice ústavu. Chlapec vyslýchající překvapil svým zcela chladnokrevným přístupem a projevy nenávisti vůči své matce. Ta po něm chtěla, aby si po sobě uklízel, pomáhal s domácími pracemi a učil se do školy. Pro Matěje byly požadavky matky neúnosné a její vraždu viděl jako jediné východisko, na čemž trval i po provedení činu. Svého jednání nelitoval. Při tomto výslechu se chlapec také přiznal ke svým následným úmyslům, a to zbít kamaráda, který proti němu svědčil a uprchnout z ústavu. Tyto plány si však prý již rozmyslel.

Dle dětským psychiatrem vyhotoveného znaleckého posudku Matěj netrpěl žádnou duševní chorobou. Byl schopen posoudit nebezpečnost svého činu pro společnost i nepřijatelnost svého jednání. Jeho emocionální prožitek však byl nepřiměřený a nedostatečně kritický. Byla indikována výchovná opatření a pokračování v psychiatrickém a psychologickém sledování. Na případu jsou mimořádné rozpory mezi zcela běžným chováním dětského pachatele navenek a jeho chladnokrevnými a zvrácenými myšlenkovými pochody uvnitř. Rodiče ani prarodiče Matěje na jeho chování nikdy nic zvláštního nepozorovali a jeho jednání si nedokázali vysvětlit. Rodiče se o něj vždy náležitě starali a věnovali mu maximální péči. Ve škole byl také považován za normálního a průměrného žáka, žádným znatelným způsobem nevybočoval.

Případ Matěje byl odložen pro jeho trestní neodpovědnost a bylo zahájeno řízení proti dítěti mladšímu patnácti let, které se dopustilo činu jinak trestného. Rozsudkem byla nezletilému uložena ochranná výchova a dohled probačního úředníka.¹⁶²

¹⁶² Informace o případu byly převzaty z článku: HYNEK, Michal, JUŠTA, Milan. *Máma na obtíž*. Kriminologický sborník č. 1/2015, s. 26-35.

Závěr

Ačkoliv to nemusí být na první pohled patrné, téma dětského výslechu v trestním řízení a jeho odlišností od výslechu dospělých osob je poměrně široké a diferencované. Vzhledem k potřebě specifické zákonné právní úpravy a nutnosti propojení kriminalistických, psychologických a viktimologických poznatků, je téma značně interdisciplinární a náročné. Zahnuje několik druhů dětských výslechů, které se od sebe mohou i výrazně odlišovat. Tyto druhové odlišnosti spočívají ve věku vyslychaných dětí, v jejich procesním postavení i charakteru spáchané trestné činnosti.

Řadíme sem výslechy dětí, které se staly oběťmi závažných násilných a sexuálních trestných činů mnohdy ve spojení s trestnými činy spadajícími do kategorie proti rodině a dětem. Svou výpovědí sloužící jako svědecký důkaz mohou tyto děti výrazně pomoci k usvědčení pachatelů trestných činů. Vzhledem k velmi silnému psychickému zážitku či traumatu potřebují tyto oběti nejcitlivější a nejspecifičtější přístup zejména s ohledem na zabránění vzniku druhotné újmy. K jejich ochraně slouží také ustanovení Zákona o obětech trestných činů, který je řadí do kategorie zvlášť zranitelných obětí. Obdobnou kategorií jsou děti, které se staly svědky trestné činnosti páchané na jiných obětech, např. v případech domácího násilí, ke kterému dochází v domácnostech těchto dětí. Obě kategorie mohou splývat, pokud je dítě vyslycháno jako oběť, přičemž podává zároveň svědeckou výpověď o trestných činech páchaných na jiných dětech či dospělých. Do kategorie dětských výslechů však patří také poměrně odlišná kategorie mladých podezřelých z trestné činnosti, např. krádeží a drogových deliktů, výjimkou ovšem nejsou ani závažné trestné činy směřující proti lidským životům. Jednak jsou to děti mladší patnácti let, které za svou činnost nejsou trestně odpovědné a dopouštějí se tak činů jinak trestných. Jednak jsou to osoby mladistvé, které se dopouštějí protiprávního jednání ve formě provinění.

Uvedený výčet postihuje základní a nejčastější kategorie případů, které do výslechu dětí patří a o jejichž správném a vhodném postupu jednotlivé vědní obory pojednávají. Procesní postavení vyslychaných dětí zde hraje velmi významnou roli, protože do značné míry ovlivňuje jejich ochotu a schopnost poskytnout informace k šetřenému

skutku, tedy aktuální motivaci reprodukovat skutečnosti, které vnímaly a uchovaly v paměti.

Kromě rozsáhlosti a diferencovanosti je dalším významným faktorem prolínajícím se celým tématem velká individualita konkrétních případů a vyslychaných dětí (jejich psychického i zdravotního stavu, ochoty a schopnosti spolupracovat s vyslychajícím orgánem k dosažení cíle výslechu, podmínek, za kterých jsou vyslychány, vyslychajících osob a jejich odbornosti a zkušeností i prostředí, ze kterých děti pocházejí). Z toho důvodu je vždy nutné všechny obecné poznatky získané jednotlivými vědními obory přizpůsobovat v závislosti na specifických konkrétních případech.

Zvláštnosti dětí od dospělých odůvodňují potřebu zvláštní právní úpravy jejich výslechu vyplývající z jejich chronologického věku, stupně duševního a tělesného vývoje, nerovnoměrností vývoje jednotlivých složek osobnosti, nevyvážeností a celkovou nehotovostí jejich organismů. Odlišnosti v psychice dětí vyplývají už z jejich odlišného vnímání okolního světa. Významnou roli zde hraje jejich představivost a fantazie kombinující se s reálnými zážitky a prožitky, přičemž zejména menší děti tyto kategorie obtížně rozlišují. Často je zmiňována jejich vysoká míra sugestibility, tedy schopnost přijímat cizí názory za své. Z toho důvodu jsou velmi snadno ovlivnitelné, což klade vysoké nároky na přístup osoby vyslychajícího, ale také na odhalení ovlivnění výpovědi dítěte osobami z jeho okolí, příp. přímo pachatelem.

Zákonem stanovené podmínky pro výslech dětí nalezneme především v ustanovení § 102 Trestního řádu, který se vztahuje na výslech dětí jako svědků o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat jejich duševní a mravní vývoj. V tomto případě je třeba výslech provádět zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak, aby jej v dalším řízení už nebylo třeba opakovat. Šetrné provedení výslechu může být zajištěno speciální přípravou a odborností vyslychajících osob a jejich individuálním přístupem k dítěti. Součástí šetrného výslechu je také prostředí, ve kterém výslech probíhá, atmosféra výslechu a osobnost vyslychajícího. Opakovaný výslech u dětí reevokuje prožité trauma a vrací je ve vzpomínkách do kritického děje. Je proto velmi nepříjemným zážitkem a jeho nezbytnost by měla být vždy posuzována zvlášť přísně. K výslechu se přibere orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže a může-li to přispět ke správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče. Zvláštní ustanovení týkající se výslechu dětí

obsahuje také Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, konkrétně v § 57. Ten ukládá, aby při výslechu obviněného mladistvého bylo postupováno ohleduplně a byla šetřena jeho osobnost. Výslechem dětí jako zvlášť zranitelných obětí se zabývá Zákon o obětech trestných činů. Jejich výslech v přípravném řízení by měla provádět osoba k tomu vyškolená s výjimkou případů, kdy se jedná o úkon neodkladný a vyškolenou osobu nelze zajistit. I zde je obsažen požadavek na neopakování výslechu. V případě dalšího výslechu před stejným orgánem je vyslychajícím zpravidla stejná osoba. ZOTČ také obětím umožňuje provedení výslechu osobou jimi zvoleného pohlaví.

K výslechu dětí dochází zpravidla již v přípravném řízení ve fázi vyšetřování. Důsledným provedením výslechu a jeho správnou dokumentací může být zajištěna možnost provedení důkazu před soudem prostřednictvím přečtení protokolu o výslechu nebo přehrání pořízeného záznamu. Uvedené usnadňuje provedení výslechu ve speciální výslechové místnosti. Ta bývá zařízena tak, aby vyslychající mohl věnovat plnou pozornost vedení výslechu, navazování kontaktu s dítětem, volbě vhodné taktiky i hodnocení výpovědi již v průběhu výslechu, což je při náročnosti dětského výslechu zvláště důležité. Výslech bývá zároveň nahráván, k čemuž slouží zázemí v podobě zvláštní technické místnosti. Takového výslechu se mohou účastnit další osoby, aniž by jejich přítomnost narušovala jeho průběh a zneklidňovala vyslychané dítě. Nejvýznamnějším přínosem speciálních výslechových místností je však jejich uzpůsobené prostředí, které traumatizovaným dětem poskytuje pocit bezpečí a usnadňuje jim spolupráci s vyšetřovatelem. V ideálním případě by tato místnost měla dítěti připomínat jemu známé prostředí, např. školku, obsahovat hračky využitelné k navázání kontaktu a vhodně zakomponované demonstrační pomůcky (panenky Jája a Pája či nově postavičky celé rodiny). To vše lze zařadit k prostředkům, které usnadňují zabránění prohlubování již vzniklých traumat či vzniku nových a tím realizují právo na ochranu před druhotnou újmou. Vhodným způsobem provedení výslechu může být také výslech prostřednictvím videokonferenčního zařízení. Jeho využití lze považovat za užitečné v řízení před soudem, pokud jako důkaz nelze použít protokol či záznam z již provedeného výslechu. Dítě v tomto případě nemusí být osobně přítomno v soudní síni, je zabráněno jeho kontaktu s pachatelem a celá situace je tak pro dítě výrazně méně stresujícím zážitkem.

Na základě výzkumů psychologů i výslechové praxe jsou dnes děti považovány za způsobilé poskytnout platnou věrohodnou výpověď, jejíž utváření probíhá u dětí obdobně jako u dospělých. Dle některých výzkumů dokonce mohou být děti školního věku schopny lepších paměťových výkonů než dospělí. K dosažení věrohodné dětské výpovědi použitelné jako důkaz v řízení před soudem je vhodná účast odborníků, zejména dětských psychologů, kteří mohou citlivým a přátelským přístupem a vhodně zvolenými technikami pomoci k maximalizaci získaných informací. Významné je také vyhodnocení vhodné spolupráce s rodiči dítěte, příp. s dalšími osobami z jeho okolí a se zaměstnanci školy, kterou dítě navštěvuje. Tyto osoby se s dítětem pravidelně setkávají a jsou schopny poskytnout důležité informace pro následnou spolupráci s dítětem i posouzení jeho obecné věrohodnosti. V některých případech může být vhodná i jejich přímá účast při výslechu.

Po prostudování množství literatury v dané oblasti jsem přesvědčená, že v současné době již existuje velké množství poznatků a prostředků umožňujících provedení správného výslechu dítěte. Zákonná úprava se snaží zohledňovat odlišnosti dětských výslechů a přiznávat dětem určitá specifická práva. Hlavní úlohou právní úpravy v této oblasti by mělo být umožnit využití moderních prostředků, poznatků a postupů při zachování zákonnosti získaných důkazů. Zda bude konkrétní výslech úspěšný, tedy poskytne věrohodnou výpověď a zároveň negativně nezasáhne do psychiky dítěte, však bude vždy záležet na osobách tento výslech připravujících a provádějících. Důraz by tedy dle mého měl být kladen na vysokou odbornost těchto osob, příp. na povinné příbrání vhodných znalců. Za základní rysy a doporučení pro správně provedený dětský výslech považuji vedle vysoké odbornosti vyslýchajícího také individuální a citlivý přístup ke každému dítěti a případu, vhodně zvolené prostředí výslechu a využívání výslech usnadňujících technických prostředků. Zavedení povinného výslechu dítěte ve speciální výslechové místnosti však nepovažuji za ideální. Speciální výslechové místnosti nejsou dostupné všude a jejich zřízení je značně finančně náročné. Obdobným způsobem však může posloužit i jiné místo, které je dostupné, dítěti příjemné či dokonce již známé (jako např. výslechové prostředí zařízení Klokánek vhodně zvolené v jednom z výše ilustrovaných případů).

Použité prameny a literatura

Monografie:

1. ČAČKA, Otto. *Psychologie dítěte*. 3. vydání. Tišnov: SURSUM, 1997.
2. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000.
3. ČÍRTKOVÁ, Ludmila, VITOUŠOVÁ, Petra a kolektiv. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007.
4. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013.
5. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014.
6. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998.
7. FRYŠTÁK, Marek, POLIŠENSKÁ, Petra. *Dokazování v přípravném řízení: nejvýznamnější judikatura k vybraným tematickým okruhům*. Praha: Leges, 2014.
8. GISLI H. GUDJONSSON. *The psychology of interrogations, confessions and testimony*. Pbk. ed., reprinted. Chichester, West Sussex: Wiley, 1998.
9. GŘIVNA, Tomáš, MIROSLAV SCHEINOST a IVANA ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014.
10. GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, PRÁŠKOVÁ, Helena, MARVANOVÁ, Hana, RŮŽIČKA, Miroslav, ZEZULOVÁ, Jana, SÝKORA, Michal. *Zákon o obětech trestných činů*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014.

11. HENDRYCH, Dušan, BĚLINA, Miroslav, FIALA, Josef, ŠÁMAL, Pavel, ŠTURMA, Pavel, ŠTENGLOVÁ, Ivana, KARFÍKOVÁ, Marie. *Právníký slovník*. 3.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.
12. CHMELÍK, Jan. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005.
13. JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2014.
14. JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013.
15. KALVODOVÁ, Věra, HRUŠÁKOVÁ, Milana a kolektiv. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015.
16. KONRÁD, Zdeněk, NĚMEC, Miroslav, NOVOTNÝ, František. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. 1. Vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008.
17. KONRÁD, Zdeněk, PORADA, Viktor, STRAUS, Jiří, SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015.
18. MATIÁŠEK, Jan, SOUKUP, Jaroslav, BÁRTA, Bohumil. *Psychologie a výslechová praxe*. Praha: Orbis, 1968.
19. METEŇKO, Jozef, BAČÍKOVÁ, Iveta, SAMEK, Martin. *Kriminalistická taktika*. Brno: Václav Klemm, 2013.
20. MUSIL, Jan, KONRÁD, Zdeněk, SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H: Beck, 2004.
21. NĚMEC, Miroslav. *Kriminalistická taktika pro policisty*. Praha: EUROUNION, 2004.

22. NĚMEC, Miroslav. *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. Praha: Policejní akademie České republiky, Vydavatelství PA ČR, 2003.
23. O'DONOHUE, William, LEVENSKY, Eric. *Handbook of forensic psychology: resource for mental health and legal professionals*. Amsterdam: Elsevier, 2004.
24. PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4. aktualizované vydání. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada).
25. PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004.
26. SPURNÝ, Joža. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010.
27. ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.
28. ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, NOVOTNÁ, Jaroslava, PÚRY, František, RŮŽIČKA, Miroslav, ŘÍHA, Jiří, ŠÁMALOVÁ, Milada, ŠKVAJN, Petr. *Trestní řád I, II, III*. 7. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013.
29. ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011.
30. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezměněné vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003.
31. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vydání, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012.

32. VAN DER VLIS, Evert-Jan. *Videoconferencing in criminal proceedings*. In: BRAUN, Sabine, TAYLOR, Judite L. *Videoconference and remote interpreting in criminal proceedings*. Guildford: University of Surrey, 2012.
33. VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2010.
34. *Základy soudní psychiatrie a psychologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. Edice učebnic právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Odborné články:

1. CUPALOVÁ, Lenka, KLIMUS, František, FOLDYNA, Tomáš. *Český pedofil na dovolené v Chorvatsku*. Kriminologický sborník č. 1/2015, s. 4-12.
2. ČEJCHANOVÁ, Helena. *Zvrácená matka*. Kriminologický sborník č. 4/2015, s. 19-29.
3. FRYŠTÁK, Marek. *Procesní postavení svědka (poškozeného) a jeho výslech v přípravném řízení*. Trestněprávní revue, 2014, č. 10, s. 225-233.
4. HYNEK, Michal, JUŠTA, Milan. *Máma na obtíž*. Kriminologický sborník č. 1/2015, s. 26-35.
5. JELÍNEK, Jiří. *Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu)*. Bulletin advokacie, 2003, č. 11-12, s. 34–50.
6. KACAFÍRKOVÁ, Marcela. *Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení*. Právo a rodina, 2011, č. 2, s. 11-14.
7. KALIBOVÁ, Klára, HOUŽVOVÁ, Martina. *První praktické zkušenosti s aplikací zákona o obětech trestných činů*. Právní rozhledy, 2015, č. 1, s. 9-16.
8. KONEČNÁ, Tereza. *Role psychologa při výslechu svědka*. Trestněprávní revue, 2016, č. 3, s. 64-69.
9. KOZÁK, Vítězslav. *Nad plánovanou novelou zákona o obětech trestných činů*. Trestněprávní revue, 2016, č. 9, s. 204-206.
10. KRAHULOVÁ, Lucie. *Specifika dokazování domácího násilí*. Trestněprávní revue, 2012, č. 11-12, s. 263-269.
11. ODSTRČIL, Pavel. *Videokonference: Moderní evropský trend v komunikaci s justičními orgány*. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/videokonference-moderni-evropsky-trend-v-komunikaci-s-justicnimi-organy.aspx> [citováno 2.12.2016].

12. PLŠÁKOVÁ, Alena. *Demonstrační pomůcky Policie České republiky. Moravský regionální kongres 2004.* Dostupné na: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocclanku=2006010913> [citováno 29.11.2016].
13. POLMOVÁ, Olga. *Právo oběti trestné činnosti na citlivé zacházení.* Trestněprávní revue, 2009, č. 4, s. 113-114.
14. RAYNER, Moira. *The Right to Remain Silent - The Interrogation of Children.* Dostupné na: http://www.aic.gov.au/media_library/publications/proceedings/08/rayner.pdf [citováno 28.11.2016].
15. ŠÁMAL, Pavel. *Provádění dokazování v hlavním líčení a úprava absolutní a relativní neúčinnosti důkazů ve věcném záměru trestního řádu.* Trestněprávní revue, 2008, č. 12, s. 349-357.
16. ŠÁMALOVÁ, Milada. *Potřebuje dítě mladší patnácti let v řízení před podáním návrhu podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže obhájce?* Trestněprávní revue, 2015, č. 2, s. 27-33.
17. VANTUCH, Pavel. *Výpověď obviněného, jeho vyjádření k obvinění a přerušování výslechu.* Bulletin advokacie, 2004, č. 11-12, s. 31-41.
18. VICHEREK, Roman. *Co je nového v trestním řádu od 1.1.2012 – I. část.* EPRAVO.CZ, 27.1.2012. Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/co-je-noveho-v-trestnim-radu-od-112012-i-cast-80023.html> [citováno 2.12.2016].
19. ZOUBKOVÁ, Ivana. *Práva obětí trestných činů v současné legislativě.* Kriminalistika č. 4/2015, s. 241-253.

Ostatní elektronické zdroje:

1. FÜRbacherová, Iva. *Sít' speciálních výslechových místností v roce 2013*. Prevence kriminality v ČR, 17.2.2014. Dostupné na: <http://www.prevencekriminality.cz/projekty/overene-projekty-upr/specialni-vyslechove-mistnosti/sit-specialnich-vyslechovych-mistnosti-v-roce-2013-218cs.html> [citováno 24.11.2016].
2. HULAN, Tomáš. *Pražská policie v těchto dnech otevřela další speciální výslechovou místnost*. Policie ČR, KŘP hlavního města Prahy, 9.6.2016. Dostupné na: <http://www.policie.cz/clanek/prazska-policie-v-techto-dnech-otevrela-dalsi-specialni-vyslechovou-mistnost.aspx> [citováno 24.11.2016].
3. KULÍŠKOVÁ, Evelína. *Pražská policie otvírá už třetí výslechovou místnost pro zranitelné oběti. Pomůže jim mluvit, tvrdí*. Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/strednicechy/aktualne/zprava/prazska-policie-otevira-uz-treti-vyslechovou-mistnost-pro-zranitelne-obeti-pomuze-jim-mluvit-tvrdi--1622616> [zobrazeno 12.12.2016].
4. *Seznam speciálních výslechových místností ke dni 21.7.2016*. Dostupné na: www.mvcr.cz [citováno 29.11.2016].
5. SOCHOROVÁ, Dagmar. *Slavnostní otevření speciální výslechové místnosti*. Policie ČR, KŘP Libereckého kraje, 12.1.2016. Dostupné na <http://www.policie.cz/clanek/krajske-reditelstvi-policie-lbk-zpravodajstvi-slavnostni-otevreni-specialni-vyslechove-mistnosti.aspx> [citováno 24.11.2016].
6. *Standard vybavení speciální výslechové místnosti pro dětského účastníka trestního řízení*. Dostupné na <http://www.mvcr.cz/clanek/standard-vybaveni-specialni-vyslechove-mistnosti-pro-detskeho-ucastnika-trestniho-rizeni.aspx> [citováno 24.11.2016].
7. ŠTĚTÍNSKÁ, Soňa. *Vymyšlený pokus znásilnění*. Policie ČR, KŘP Moravskoslezského kraje, 3.8.2012. Dostupné na:

<http://www.policie.cz/clanek/vymysleny-pokus-znasilneni.aspx>

[citováno 24.11.2016].

8. *Zpráva o plnění úkolů vyplývajících ze Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2012 až 2015 za rok 2014.* Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-plneni-ukolu-vyplyvajicich-ze-strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2012-az-2015-za-rok-2014.aspx>
[citováno 29.11.2016].
9. KLIMEŠ, Jeroným. *Pár chaotických postřehů k problematice týraných žen.* Dostupné na: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/tyrane_zeny.htm
[zobrazeno 12.12.2016].

Judikatura:

1. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 3. 1970, sp. zn. 7 Tz 84/69 [R 38/1970 tr.].
2. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 9. 4. 1968, sp. zn. 7 Tz 11/68 [R 38/1968 tr.].
3. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 4. 6. 1986, sp. zn. 1 Tzf 3/86 [R 12/1987 tr.].
4. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 7. 1977, sp. zn. 3 Tz 39/76 [R 51/1977 tr.].
5. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 12. 2. 1980, sp. zn. 11 To 62/79 [R 3/1981 tr.].
6. Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. Tpjn 303/2001 [R 15/2002 tr.].
7. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009, sp. zn. 8 Tdo 583/2009 [R 3/2010 tr.].
8. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 6.6.1995, sp. zn. 7 To 42/95 [PR 10/1996 str. 467].
9. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 9. 1993, sp. zn. 7 To 181/93 [R 11/1994 tr.].
10. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 7. 2001, sp. zn. 2 To 94/01 [SR 11/2001 str. 391].
11. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 8. 1995, sp. zn. 11 Tz 19/95 [R 18/1996 tr.].

Právní předpisy a související prameny:

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ze dne 16.12.1992, Ústava České republiky.
2. Usnesení č. 2/1993 Sb. předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ze dne 16.12.1992.
3. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.
4. Zákon č. 141/1961 Sb. ze dne 29.11.1961, o trestním řízení soudním.
5. Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. února 2012, občanský zákoník.
6. Zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8.1.2009, trestní zákoník.
7. Zákon č. 218/2003 Sb. ze dne 25.6.2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.
8. Zákon č. 45/2013 Sb. ze dne 13.1.2013, o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.
9. Zákon č. 99/1963 Sb. ze dne 4.12.1963, občanský soudní řád.
10. Zákon č. 292/2013 Sb. ze dne 12.9.2013, o zvláštních řízeních soudních.
11. Zákon č. 500/2004 Sb. ze dne 24.6.2004, správní řád.
12. Zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8.1.2009, trestní zákoník.
13. Zákon č. 359/1999 Sb. ze dne 9.12.1999, o sociálně-právní ochraně dětí.
14. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu.

15. Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3.12.2001, č.j. 505/2001-Org kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, č. 1/2002 SIS.
16. Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, č. 459/2011 Dz.
17. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony. Dostupné na <http://www.psp.cz/doc/00/12/41/00124194.pdf>.
18. Doporučení Rec(2006)8 Výboru ministrů členským státům ohledně pomoci obětem trestných činů.

Seznam zkratek

TŘ	zákon č. 141/1961 Sb. ze dne 29.11.1961, o trestním řízení soudním
OZ	zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. února 2012, občanský zákoník
TZ	zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8.1.2009, trestní zákoník
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb. ze dne 25.6.2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
ZOTČ	zákon č. 45/2013 Sb. ze dne 13.1.2013, o obětech trestných činů a o změně některých zákonů
LZPS	usnesení č. 2/1993 Sb. předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ze dne 16.12.1992
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb. ze dne 4.12.1963, občanský soudní řád
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb. ze dne 12.9.2013, o zvláštních řízeních soudních
SŘ	zákon č. 500/2004 Sb. ze dne 24.6.2004, správní řád
TZ	zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8.1.2009, trestní zákoník

Shrnutí

Tato diplomová práce se zabývá výslechem dětí v trestním řízení. Jejím cílem je zejména poskytnout základní charakteristiku odlišností dětských výslechů od výslechů dospělých osob, a to v rámci jejich kategorizace dle procesního postavení. Výklad je zaměřen na výslechy osob mladších osmnácti let v postavení svědků. Práce také pojednává o výsleších dětských pachatelů trestné činnosti dle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže a zohledňuje ustanovení Zákona o obětech trestných činů, především v souvislosti s právem na ochranu vyslýchaných obětí před vznikem druhotné újmy.

První kapitola nastiňuje pohled jednotlivých vědních oborů na uvedené téma. Vymezuje základních pojmy, především pojmy dítěte, výslechu a výpovědi. Následuje charakteristika možného procesního postavení dítěte, neboť toto výrazně ovlivňuje nároky na provedení výslechu. V druhé kapitole jsou shrnuty psychologické poznatky o zvláštích v psychice dětí, jejím vývoji a konkrétních psychických faktorech, které je při výslechu nutné zohledňovat. Třetí kapitola je zaměřena na rozbor ustanovení procesně právních předpisů, která vytvářejí nezbytný právní rámec pro specifický přístup k výslechu dětí. Čtvrtá kapitola pojednává o procesu utváření dětské výpovědi a posuzování její věrohodnosti, tedy o velmi významném momentu pro využití dětské výpovědi jako důkazu v trestním řízení. Následující pátá kapitola zahrnuje právní a kriminalistické poznatky o průběhu a taktice výslechu dětí. Její součástí je pojednání o specifických způsobech provedení výslechu, jako je výslech ve speciální výslechové místnosti s využitím demonstračních pomůcek nebo výslech pomocí videokonferenčního zařízení. Do šesté kapitoly jsou k ilustraci poskytnutého teoretického výkladu začleněny vybrané kazuistiky z kriminalistické praxe. Ty slouží také k posouzení, jak jsou pravidla stanovená pro výslech dětí dodržována v praxi.

Práci uzavírají úvahy nad úlohou právní regulace v této oblasti a doporučení pro praktické provádění dětských výslechů v rámci zachování šetrnosti, věrohodnosti a zákonnosti.

Summary

This thesis deals with interrogation of minors in course of criminal proceedings. In particular, the aim of the thesis is to basically describe differences between interrogations of minors and interrogation of adults categorised by individual procedural positions. The text focuses on interrogation of youngsters less than 18 years old in the position of witnesses. The thesis also discourses upon interrogation of minor perpetrators of criminal activity under the Juvenile Justice Act (in Czech *zákon o soudnictví ve věcech mládeže*) and takes into account provisions of the Criminal Victims Act (in Czech *zákon o obětech trestných činů*) focusing on right of interrogated victims on protection from secondary victimisation.

The first chapter introduces point of view of individual branches of science in respect of the described topic of the thesis. The chapter determines fundamental terms used in the thesis, in particular the following terms: minor, interrogation and testimony. The characteristics of the possible procedural positions of minors follows, as the procedural position of the interrogated person strongly influences the choice of interrogation tactics. The second chapter summarises psychological findings about peculiarities of psyche of minors, its development and specific psychological factors which need to be regarded in course of an interrogation. The third chapter focuses on examination of procedural rules forming the necessary framework for specific approach to the interrogation of minors. The fourth chapter deals with process of creation of a testimony of a minor and with assessment of truthfulness of the testimony, which is a substantive moment for further treating of the testimony as an evidence in criminal proceedings. The fifth chapter summarises findings of legal doctrine and criminalistics about process and tactics of interrogation of minors. The chapter also describes certain specific means of interrogation as is interrogation in special interrogation room with use of demonstrational tools or interrogation with use of videoconference. In order to illustrate the foregoing examination of theoretical findings, the sixth chapter consists of abstracts of actual criminal cases containing description of technique of actual interrogators, serving also as assessment of observance of rules for interrogation of minors in practice.

The thesis is brought to an end by contemplations on role of legal regulation of the examined area and by recommendations for practical exercise of interrogation of minors in order to maintain delicacy of approach, truthfulness of testimony and lawfulness of conduct.

Zvláštnosti výslechu dětí/ The Specifics of Interrogation of Minors

Klíčová slova/ Key words:

Výslech/ Interrogation;

Svědék/ Witness;

Dítě/ Minor.